

До 100-річчя діяльності Товариства «Просвіта» на Волині

УДК 94 (477) "19"

Оксана Каліщук

Діяльність Товариства «Просвіта» на Західній Волині (за матеріалами міжвоєнної преси)

Висвітлено діяльність Товариства «Просвіта» на теренах Волинського воєводства II РП у виданнях різного ідеологічного спрямування. Проаналізовано низку публіцистичних статей, опублікованих у галицькій та волинській пресі міжвоєнної доби. Акцентуючи увагу на моментах, які знайшли опосередковане висвітлення у інших документах, періодична преса спонукає до подальшого розширення джерельної бази.

Ключові слова: «Просвіта», преса, Волинь, джерела, «Діло».

Kalishchuk Oksana. The activities of the Prosvita Society in Western Volyn (based on the materials of the interwar press).

The activity of Prosvita Society in the Volhynian Voivodeship II RP in publications of different ideological directions is highlighted. A number of journalistic articles published in the Galician and Volyn press of the interwar period have been analyzed. Focusing on the moments that have been mediated by the coverage of other documents, periodicals encourage the further expansion of the source base.

Key words: "Prosvita", press, Volyn, sources, "Dilo".

Не секрет, що «Просвіти» були надважливими позапартійними легальними осередками, які гуртували місцеву інтелігенцію, небайдужу до долі свого народу. Тож, не диво, що питання, пов'язані із відкриттям, організацією роботи та закриттям «Просвіт», відображені на сторінках міжвоєнної преси. Особливий інтерес становлять масові щоденні газети «Діло» (Львів), «Українська Нива» (Луцьк), «Громада (Луцьк), «Наше життя» (Холм), авторами матеріалів у яких були самі просвітяни, знані громадсько-культурні діячі (Г. Гладкий, В. Островський, І. Власовський). На шпальтах видань міжвоєнного періоду знаходимо інформацію, яка у загальних рисах дозволяє реконструювати особливості діяльності просвітян. Матеріали періодичних видань органічно доповнюють джерельну базу і висвітлюють ті складові діяльності Товариства «Просвіта», які неповно висвітлені у інших видах документів (робота осередків на місцях, діяльність просвітянських театрів й народних хорів та ін.). На сторінках періодики знаходимо оцінки значення Товариства для сучасників, матеріали про ті чи інші події, оцінки й аналіз подій. Водночас, це джерело несправедливо не отримало належної уваги дослідників історії Товариства «Просвіта» на Волині. Тож спробуємо заповнити цю прогалину у вітчизняній історіографії.

Будучи однією з найстаріших громадських організацій «Просвіта» за час свого існування незмінно діяла в інтересах української спільноти. Завдання, які ставило у своїй діяльності Товариство Просвіта були чітко окреслені. «Що то є Просвіта? Культурно-освітня організація більш менш свідомих українських одиниць. Для якої цілі? Своєю організованою працею та свідомістю допомагати нашим несвідомим селянам дійти до рівня правдивого громадянина своєї нації. Що повинна робити Просвіта? Улаштувати курси, відчити, читанки, вистави, боротись з анальфаетизмом, піяцтвом і на кожному кроці бути носієм тих гасел, в ім'я котрих вона повстала» [3]. Тож не випадково, саме Товариство «Просвіта» стало основою культурно-просвітнього руху на Західній Волині у міжвоєнні роки 20 ст.

Попри позапартійні засади діяльності місцеві філії й читальні перебували під впливом тих чи інших політичних сил. Відповідно, як зазначав дослідник волинської «Просвіти» Б. Савчук, діяльність товариства мимоволі набувала політичного забарвлення [5]. У другій половині 1920-х рр. відчутно політизацію просвітницького руху, що стала наслідком боротьби радикального лівого та націонал-демократичного таборів. Не можна забувати, що між провідними політичними партіями тривала боротьба за домінування в національно-культурних товариствах. Одним з активних опонентів Волинської «Просвіти» слід вважати Сельроб. Наприкінці 1920-х рр. діячі Сельробу, керуючись директивами КПЗУ, почали масово переходити до гуртків і бібліотек-читалень «Просвіти», щоб використати їх легальний статус у своїй діяльності. Як твердить Іван Зуляк, посилена увага з боку радянськоческих видань до Товариства «Просвіта» і стиль висвітлення її діяльності передбачали створення негативного образу інституції з метою не лише ідеологічного впливу на неї, а й намагання

посісти певні керівні посади та, відповідно, спрямовувати її працю на пропаганду комуністичної ідеології [2]. У ході політичної боротьби на адресу просвітян навіть лунали звинувачення у фашизмі [1].

Не менш прикметною була ситуація, коли у пресовому органі УНПс-с газеті “Дзвін”, критикуючи Товариство, твердили: “Нахил до політиканства відбився під час голосування в Здолбунівській філії “Просвіти” Калужного Михайла емігранта з В. України і секретарювання Вербицького, які, врешті-решт... вибралися до Большевії. Після цього керівником “Просвіти” у Здолбунові став А. Нивінський, а О. Огородник з травня 1924 р. вийшов зі складу товариства” [4]. Згодом, прибічники В. Оскілка у січні 1925 р. заснували власну читальню у Здолбунові, наголошуючи на суперечностях із місцевою “Просвітою” [3]і, зрештою, дискредитуючи її.

Газета “Діло” писала: “п. Кобилянського, Островського і Ковалевського спонукали виступити з ради Луцької Просвіти немислимі методи побороювання людей інших переконань. Радикали при владі... Досі Рада Просвіти була коалаційною, до неї входили ундівці, безпартійні, радикали, сельробы” [7]. З 1929 р., з часу коли на загальних зборах “націоналісти через п. Островського виступили з побажанням: не допускати в Просвіту політиканства”, як не парадоксально, Рада Просвіти перестала бути коаліційною: спочатку радикали, на чолі з І. Власовський, потім безпартійні з Є. Петриківським, що був обраний на голову Луцької Просвіти у 1931 р. Останній при обранні його на голову виставив навіть умову, що “Рада Просвіти має ухвалити, щоб у Просвіті було вміщено портрети Президенти Речі Посполитої і маршала Пілсудського, а також, щоб Товариство заманіфестувало свою лояльність щодо Речі Посполитої”.

Однією з причин катастрофічного стану було вороже ставлення польської влади до Товариства та її втручання у його діяльність. В пресі ми знаходимо постанови староства, уряду Волинського воєводства, інші рішення, що стосувалися діяльності просвітян. Наприклад, значною перешкодою для “Просвіти” у Володимир-Волинському стали вимоги місцевим староством затвердження статуту, дозволу на заснування початкових шкіл, котрих, вочевидь, вона не отримала. Староство Ковеля заборонило місцевій “Просвіті” використовувати на офіційних паперах свою просвітянську печатку. Відбувалися реквізиції приміщень – такий випадок, зокрема, трапився у Берестечку (тоді Дубенського повіту), коли 1922 р. будинок, який використовувало Товариство, реквізували під комісію 87 виборчого округу. Вже тут не говоримо про небажання виділити бюджетні кошти для української організації. Так власне трапилося, до прикладу, 1929 р., коли воєводська влада викреслила “за браком покриття” субвенції для Луцької “Просвіти” (2 000 зол.) й луцької української гімназії (6 000 зол.) на бурсу. Влада провадили постійні перевірки й арешти серед членів “Просвіти”. Луцька повітова “Просвіта” від староства отримала, зокрема, припис від 12 травня 1928 р. про виключення з членів філії у Жидичині Хоми Кушніра та Петра Настенка, у провину яким поставили їх вимоги до священика с. Кульчин впровадження богослужень українською мовою.

Окремим питанням у діяльності волинських просвітян були їх зв’язки з галицькою централею у Львові. Ще 1926 р., коли проблема “сокальського кордону” не набула тієї гостроти та політичного забарвлення, як за воєводи Генрика Юзевського, учасники з’їзду “Просвіт” Волині заговорили про неї, а широку репрезентацію представників українських громадських організацій зі Львова (“Рідна школа”, “Просвіта”, “Сокіл”-батько, Пласт й ін.) сприйняли як перший крок у подоланні цієї штучної перешкоди. Згодом, один з авторів констатував, що роздвоєння волинської інтелігенції – сентимент до Львова і фактичну тягу до Варшави – дуже вдало використала польська політика, намагаючись витворити два окремі, ворожі одне до одного народи.

Чи не найпопулярнішою формою культурної праці товариства була організація хорових та музичних колективів. Майже кожна третя філія “Просвіти” мала свій власний хор, який зазвичай виникав на основі церковних хорів.

З просвітянського руху. Український хор у м. Володимирі

З просвітянського руху на Волині. Український хор у м. Боремлі

Одним із провідних напрямів роботи “Просвіти” слід вважати театральну діяльність. Зрозуміти наскільки масовим було захоплення просвітян до вистав дозволяє перелік сіл, де лише в квітні 1928 р. відбулися українські дійства: Рудка Козинська (16. IV), Сильно (16. IV), Мощаниця (16. IV), Підгайці (16. IV), Шклінь (16. IV), Богушівка (16. IV), Котів (16. IV), Клепачів (16. IV), Ратнів (16. IV), Зубільно (16. IV), Уляники (16. IV), Олика (16, 22. IV), Пальче (16. IV), Лагодівка (16. IV), Пілганів (16, 17. IV), Юзефину (16. IV), Торчин (16, 17. IV), Рожище (18, 22. IV), Гать (16. IV), Ромашківка (22. IV), Полонка (15. IV), Бискупичі (16. IV), Лаврів (15, 16, 17. IV), Жидичин (18. IV).

Серед вистав, які ставили волинські просвітяни були і класичного репертуару “Мартин Боруля. Комедія в 5 діях” Івана Карпенка-Карого, “Ой не ходи, Грицю, та на вечорниці: драма в 5 діях зі співами і танцями” Михайла Старицького, “Дай серцеві волю, заведе в неволю М. Кропивницького, “Матинаймишка: Перероблена з поеми Т. Г. Шевченка “Наймичка”. Драма на 4 дії” Івана Тогобочного, і сучасного змісту “Борці за мрії (Каїн і Авель). Драматичні ескізи сільського життя на 4 дії” Івана Тогобочного, “Спершу повмирати потім повинчатись або заручини по смерті. Комедія з маломіщанського життя в 2-ох діях” Степана Паливоди-Карпенка, “Право Сваволі: з революційного життя в Росії. Драма на 4 дії” Якова Водяного, “Хмара: драма у 5-ти діях зі співами, хорами і танцями” Олексія Суходольського. Тож, як засвідчує доступна нині інформація, театральне життя у осередках Товариства було одним із способів донести до кожного глядача гостроту подій у виставі та привити любов до своєї нації, історії та культури.

“Просвіти” започаткували ще одне явище – академії на честь видатних українців чи визначних історичних дат та лекції щодо важливих питань суспільно-політичного життя минулого та сьогодення. Широкознаним є факт, що важливим елементом патріотичного національного виховання були Шевченківські академії, які урочисто відбувалися у містах та селах Волині. Урочисті заходи проводили просвітяни і на вшанування інших відомих українців. Так, до прикладу, 25 листопада 1928 р. у м. Володимирі відбулася академія на честь письменника, яка включала вступне слово Арсена Річинського, реферат про Івана Котляревського п. Коханського, декламації та виступ українського хору під диригуванням Михайла Тележинського.

Організація постійних вечорів, вистав, лекцій – лиш частина того, чим займалися філії та осередки “Просвіти”. Не випадково, у одній із публікацій у газеті “Свобода” прямо вказували: “Кожний українець мусить пам’ятати, що всяка розумна політика починається знизу, з дрібничкової, політично-освідомлюючої праці між народом”.

Важко уявити діяльність “Просвіти” без функціонування при її філіях бібліотек. До їх розбудови докладалися і центральні у Львові (“Матірне Т-во “Проосвіта” у Львові вложило грубі тисячі в бібліотеки, які на Волині виконували свою культурну місію...”), і місцева інтелігенція. Так, філії Ковельської “Просвіти” мали 10 тис. книжок, а Юрій Косач, племінник Лесі Українки, був організатором і куратором читальні в с. Колодажне, а також активним поширювачем творів поетеси та інших українських письменників у бібліотеках повіту. Молодший брат Лесі Українки, Микола Косач, був одним із засновників 1920 р. товариства “Просвіта” у Мацейові Ковельського повіту і саме він створив там солідну бібліотеку, наповнивши її книжками із власних зібрань. Це дозволяло урізноманітнювати заходи, проводити літературні вечори з читання творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки та ін. Як відзначав з цього приводу тижневий “Народний вісник”: “...ці гарні почини повинні служити приміром іншим “Просвітам” на Волині”.

Оцінку праці “Просвіти” та стану конкретних просвітянських осередків можна простежити у цілій низці матеріалів. Так, орган проводу українських націоналістів “Розбудова нації”, надрукував захоплений матеріал, у якому автор твердив: “Не так то вже й тиха та земля. Хоча поставлена вона долею в самий закуток життя, де шугають лише вітри та польські поліцаї, всеж і там почався деякий громадський, а навіть політичний рух. Злякалась стара Волинь, що пізно прокинулася й жваво кинулася доганяти своїх сусідів. Заметушилося місто, а за ним і село. Мати “Просвіта” поволі розупистила свої крила, все більше й більше пригортаючи під них темних своїх дітей. Все тісніше горнутья вони до неї, що так щиро приласкала їх, огріла, сказала “в своїй хаті своя правда”. Ці слова Тараса Шевченка поколитися з села в село й почалася спішна праця. Як гриби по дощі виростили читальні, кооперативи. Хоч ворожа сила положила на усе це свою міцну руку одначе жадними розв’язаннями не здолала й не здоляє згасити огнище цього народного руху. Громадська робота не чужа тепер нашому волинякові, хоч звичайно ще далеко не кожному”.

Із закриттям Просвіти, практично завершилася остання сторінка історії українського окремишнього організованого національного життя, а полонізація набрала нових обертів. “Самоуправу, в якій давніше (у 20-х р.) не було зовсім поляків, або було їх дуже мало взяли поляки у свої руки... Величезний наступ на Волині польських впливів у культурному і державному розумінні, не зважаючи на те, що відсоток поляків доходить... на основі польської статистики ледь до 16 %”. Репрезентативність цієї теми у міжвоєнній пресі дозволяє ствердити болючість цієї прьблеми для українців. При цьому, як тоді уже твердили, універсальним мотивом розв’язання осередків, загальноприйнятим у польській публіцистиці, став закид у “антидержавности”, доповнений мотивами “партійности” й “політичности” волинських “Просвіт”, поєднаний з підозрами а то й “ствердженнями” фінансових зловживань.

Таким чином, матеріали преси часково проливають світло на організаційні аспекти в діяльності “Просвіти” на Волині, дозволяють простежити загальні тенденції розвитку просвітянського руху у міжвоєнний період, зв’язки осередків “Просвіти” волинського краю та Галичини, роль цієї найстарішої громадської організації у житті української громади Волині. Наявні періодичні джерела дають уявлення про організаційні ускладнення та політичні умови роботи просвітян; репрезентовано рівно ж як просвітянські осередки реагували на виклики суспільно-політичного та соціально-економічного життя українців. Так чи інакше, однак саме документи, котрі розкривають організаційні засади функціонування у комплексі із матеріалами періодичних видань, публіцистичними працями, мемуарною літературою дозволяють всебічно показати діяльність Товариства “Просвіта” на Волині.

Джерела та література

1. “У волинській, тихій стороні,” *Діло*, Квітень 13, 1928, 1.
2. Академія на честь Івана Котляревського в Просвіті,” *Українська Нива*, Грудень 1, 1928.
3. Вегеш Микола, “Карпатська Україна (1938-1939),” в *Календар “Просвіти” на 1994 рік* (Ужгород: ВВК “Патент”, 1994), 53.
4. Дзвін, Грудень 5, 1924, 4.
5. Дзвін, Січень 23, 1925, 3.
6. Зуляк Іван, “Просвіта” і радянськфільський рух у Східній Галичині міжвоєнного періоду,” *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність* 23 (2013): 424.

7. Кивалюк Неофіт, “У терновому вінці,” *Краківські вісті*, Червень 17, 1940, 3-4.
8. Культурно-освітній рух,” *Українська Громада*, Травень 27, 1928:
9. Ломимо кордон. Зїзд представників волинських “Просвіт” у Рівному,” *Діло*, Вересень 30, 1926, 3.
10. Луцька Повітова “Просвіта” в руках українського фашизму,” *За поступ*: одноднівка, Червень 29, 1930.
11. Май В., “Лист з Волині,” *Розбудова Нації* 6 (1928): 256-257
12. Марківська Людмила, “Українська інтелігенція Волині у просвітянському русі міжвоєнного періоду (1917-1939 рр.),” *Етнічна історія Європи* 11 (2001): 29.
13. Народний вісник, 1927 №13; 21.
14. Островський Володимир, “Політика в самоврядуванні,” *Діло*, Квітень 27, 1929, 1.
15. Присутній, “Просвіта у Володимирі Волинському,” *Письмо з Просвіти* Лютий 1, 1922: 62.
16. “Просвіта” без печатки,” *Наш Голос: Волинський народний тижневик* Травень 1, 1921, 3.
17. “Просвіта” і адміністрація,” *Українська Громада*, Травень 27, 1928.
18. Просвітянин, “Краплені карти,” *Діло*, Серпень 6, 1930, 5-6.
19. Реквізиція помешкання “Просвіти,” *Діло*, Вересень 30, 1922, 2.
20. Савчук Борис, *Волинська “Просвіта”* (Рівне: Ліста, 1996), 53.
21. Сміливий А., “Наша філія Просвіти,” *Українська Нива*, Грудень 1, 1928.
22. У волинській, тихій стороні,” *Діло*, Квітень 13, 1928, 1.

ДОДАТКИ

ЛОМИМО КОРДОН

Зїзд представників волинських “Просвіт” у Рівному

Нераз писалося вже в нашій пресі про конечність усунути “сокальський кордон”. В останньому часі порушено ту справу з нагоди затвердження статуту Українського Педагогічного Товариства “Рідна Школа” у Львові. Крайна пора, щоби за теоретичними святочними балачками про єдність інтересів всіх українських земель під Польщею пішла реальна, плянова робота, ведена спільними силами, по обдуманій, суцільній програмі, яка самото може зміцнити звязок всього українського народу в межах Польщі. Таку саму думку леліяло й громадянство північно-українських земель, зустрічаючи кожду нагоду, пригожу для зломання “кордону”.

І от Рада одної з найстарших волинських “Просвіт” у Рівному під проводом п. сенатора Ол. Карпінського взяла ініціативу в руки і в неділю дня 26 вересня 1926 р. влаштувала Зїзд представників “Просвіт” на Волині, одночасно запрошуючи до участі всі культурно-освітні організації, північно-західних українських земель, а також львівські централь: “Рідну Школу”, “Просвіту”, “Сокола”-Батька, Пласта й ин. На порядку нарад поставлено такі справи: 1) Справа приватного шкільництва – у звязку з поширенням статуту “Рідної Школи” на всі українські землі, 2) Справа фізичного виховання (поширення і легалізація існуючих спортових і пластових гуртків), 3) Шляхи й методи організації (доклади про діяльність з місць), 4) Обєднання просвітянської праці, 5) Святкування 10-ліття Просвіт, 6) Вільні внески.

Чи сама потреба Зїзду була так велика, чи програма була так добре дібрана, чи одно й друге разом – спричинили, що Зїзд був незвичайно численний перевищуючий сподівання ініціаторів. У Зїзді взяло участь 270 учасників, яким було дещо затісно в салі рівенського “Народнього Дому”. З галицьких централь були заступлені: “Рідна Школа” (голова Омелян Терлецький і Лев Ясінчук), “Просвіта” (дир. Семен Магальяс), “Сокол”-Батько (ред. Дмитро Паліїв) і “Пласт”.

Наради точно в 12 год. в полудня відкрив сенатор Ол. Карпінський короткою, річевою промовою, звертаючись під кінець з теплим привітом до учасників – гостей та заразом подаючи до відома, що право голосування на Зїзді на підставі дозволу воевідства в Луцьку мають тільки представники волинських “Просвіт” (яким для відріжнення видано сірі картки). Гости (яким видано білі картки) можуть вправді забирати голос, але вони не мають рішаючого голосу. До президії Зїзду ввійшли: сен. Олександр Карпінський як голова, як заступники пп. Власовський, д-р Річинський, сен. Черкавський, послы Козубський і Козицький, а пп. Кендржинський Антін і Кібалюк Неофіт як секретарі. Перед приступленням до порядку нарад зложили привіти й побажання: пп. Ом. Терлецький від “Рідної Школи” (зясувавши інтересно спільність долі галицької й волинської землі), С. Магальяс від “Просвіти”, ред. Д. Паліїв від “Сокола”-Батька і відпоручник Верховної Команди Пласта, сен. Пастернак від холмського добродійного Товариства “Рідна Хата”), а секретар відчитав письменні привіти, які наспіли від “Ревізійного Союзу” у Львові, студентів волянників у Празі і ин.

Впорядчики Зїзду, виходячи зі заложеня, що шкільна справа мусить під теперішню пору стати в осередку нашої культурної роботи і політичних змагань, поставили як першу точку порядку, нарад справу приватного українського шкільництва. Ця справа викликала на Зїзді незвичайне зацікавлення й увагу. Шкільній і порушеній при кінці церковній справі присвятив Зїзд найбільше уваги. Бачиться, що вони на північно-західних українських землях найбільш злободенні.

Реферат п. Кендржинського про українське шкільництво на Волині, опертий на фактичному матеріалі, добре обґрунтований та усистемізований, викликав особливе зацікавлення. Провідною думкою реферату з ідейного боку було: Створення власної школи за всяку ціну. Всі і все для своєї школи, – а з практичного боку: Єдина має бути українська приватна школа і єдине керівництво нею – Українське Педагогічне Товариство у Львові.

По поважній дискусії прийнято одногосно при довготриваючих оплесках отсі резолюції:

1. Негайно розпочати акцію для пропагування необхідности заснування приватних українських шкіл загально освітніх і фахових.

2. Закликати все українське громадянство до складання якнайбільших жертв на приватне шкільництво.

3. Поставити обовязком усім членам “Просвіт” вступати членами до “Рідної Школи”.

4. Всі “Просвіти” мають негайно закласти в себе спеціальні Шкільні Секції, коли їх ще нема.

5. Закликати всю українське пресу до однодушного й систематичного вміщування статей, посвячених пропагуванню українського шкільництва на українських землях під кличем: “Закладати Рідні Школи”.

6. Признати єдиним зверхником українського приватного шкільництва на Волині, як для існуючих вже шкіл, так і для новоповстаючих Рідну Школу (У. П. Т-во) у Львові.

7. Просити Головну Управу “Рідної Школи” залегалізувати негайно свій статут на терені волинського воєвідства.

8. Просити Головну Управу “Рідної Школи” у Львові делегувати на Волинь інструктора для керування справою закладання філій “Рідної Школи” та налагодження їх праці.

9. Закликати культурно-освітні організації Холмщини та Полісся приєднатись до постанов Волинського Зїзду в шкільних справах.

По дальшій нараді, по рефераті про фізичне виховання, прийнято одногосно постанову: не шукати в “Пласті” нових шляхів, а прийняти програму випробованого галицького “Пласту” й підчинитися Верховній Пластовій Команді у Львові.

Велике заінтересування викликав реферат про обєднання просвітянської праці. Докладчик представив розвиток просвітянської праці на Волині, вказав на її неоднорідність, нескоординованість. Цьому можна зарадити тільки в той спосіб, коли волинські “Просвіти” обєднуються з львівською, беззастережно визнають львівську “Просвіту” одиноко авторитетною владою в освітніх справах. В цій справі була й відмінна думка, а саме щоб обєднати волинські “Просвіти” між собою. Але ця думка не вдержалася.

Бесідники представили м. ин. цілу низку ріжнородних переслідувань “Просвіт” адміністраційною владою, головно через недавання дозволу на відкриття нових читалень. Змалювали також недомагання внутрі самих “Просвіт”. Висловлено бажання, щоби “Просвіти” давали своїм членам і практичні користи, а саме: закладаючи курси хмелярства й пасічництва. (Для цих обох галузей господарства волинська земля має знамениті умови).

В цілий ріст поставив на Зїзді справу церковну д-р Річинський з Володимира у своєму незвичайно цінному й обєктивному рефераті. Бесідник представив церкву як одно зі заборол нашої культури. Тому домагався її українізації, дальше: українізування крем'янецької духовної семінарії, настановлювання українських священників, створення окремої української єпархії і ин. Зїзд ухвалив відповідні резолюції, а весь старанно призбираний матеріал передано вибраній окремії комісії, яка має його відповідно зужиткувати.

Перед закриттям Зїзду промовив ще відпоручник “Рідної Школи” п. Л. Ясінчук і ред. Д. Паліїв. Перший підніс, що характер, освіта і добробут є тими чинниками, що модуть двигнути українську націю. Тому треба виховувати характер, сильну волю в молоді, треба ширити освіту, яка дасть змогу народові дійти до добробуту через кооперацію. Вказав на потребу трівого обєднання активних Українців та візвав до викресання в себе зорганізованої жертвенности на потреби, які Зїзд так однодушно узнавав. Ред. Паліїв підніс, що це перша спроба ломання “сокальського кордону” в практиці. Другу спробу повинні підняти Воляняки, Холмщане й Поліщуки поїздкою до Галичини, використовуючи “Український Ярмарок” у Станіславові.

Теплою промовою і подякою за участь у нарадах заквив предсідник Зїзд в год. 8. вечером. Стоючи відспівали учасники “Ще не вмерла Україна” і розійшлись, сердечно прощаючись.

Не можна мовчки поминути ще одного інциденту. По шкільному рефераті зарядив предсідник коротку перерву для спільної фотографії. Коли по перерві хотів розпочати дальші наради, один з трьох присутніх комісарів поліції заявив, що з поручення старости, з яким на павзі скомунікувався, не допустить до продовження нарад, коли гості будуть дальше на салі. Настала довша суперечка між ним і президією Зїзду, яка домагалася наказу на письмі й угрунтуваного відповідним законом. Комісар пішов по таке письмо, а між тим Зїзд продовжував свої наради в присутности гостей. По довшому часі вернув комісар, але вже не квестіонував права участі гостей...

Вражіння зі Зїзду просто захоплююче. Не можу собі пригадати подібних нарад у нас. Повних 8 годин видержали учасники з напруженою увагою, а передсідник не мав ні разу потреби взивати до спокою. До самісінького кінця саяла була повніська людеї. Бесідники говорили річево, гарною мовою і не витрачували часу на зайву словесність. Формальні справи полагоджувано незвичайно скоро, чого й нам варто би навчитися. На нас, львівських учасниках, зробив Зїзд справді гарне вражіння. Побажатиб, щоби всі ухвали Зїзду переведено чим швидше в життя, бо це причиниться значно до скріплення наших позицій.

Учасник

Діло (Львів 30 Вересень, 1926) 3; (Львів, 1 Жовтень) 3.

З ВИБОРЧОГО РУХУ У ЛУЦЬКУ

Дня 3 ц. м. в «Просвіті» відбулися треті передвборчі загальні збори скликані українським виборчим комітетом. На збори прибуло всього 46 осіб.

Ціль зборів – вибір кандидатів до міської Ради.

Збори розпочались о годині 8 вечер і протягнулись в нервовому настроєві до години 12 ночи. Часть опозиційних виборців на чолі з п. п. Ясінським і Гудимчуком опустила залу «Просвіті», не дочекавшись закінчення програму зборів. Позіставша частина виборців вибрала шість кандидатів на членів міської Ради а саме: 1. О. Ковалевського, 2. Сорокіна, 3. Гр. Гладкого, 4. Дробота, 5. Критюка і 6. Федоренка.

На цьому програм зборів зістав вичерпаний.

Ходять чутки, що опозиція (яка опустила залу зібрання) носитья з заміром виступити зі своєю окремою листою.

Мало тих українців у Луцьку, а ще й сваряться. Час би вже мати розум та не розбивати тих нечисленних українських голосів, які можна на одну листу зєднати.

Observer

Народний вісник (Луцьк, 7 Липень, 1927) 3.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Наради представників “Просвіт” на Волині 9 липня 1928 р.

Нарада представників повітових “Просвіт” на Волині, обговоривши питанняч біжучої просвітянської політики на Волині, ухвалила одноголосно оцю резолюцію:

I. Розглянувши Статут, опрацьований Волинським Воевідством для повітових “Просвіт”, нарада категорично його відкидає й уважає цей крок Воевідства, як намагання влади втрутитися у внутрішнє життя “Просвіт” й підпорядкувати просвітянські організації на Волині адміністраційним чинникам, на що вона не посідає конституційних управнень і що є запереченням ідеї культурно-освітньої праці, як ідеї Просвіт взагалі.

II. Отже, факти завішування повітових “Просвіт” wraz з численними сільськими філіями, як то мало місце в Дубні, Ковлі й Рівному, а також дрібязгового шиканування “Просвіт”, як то має місце в Кремянці й Острозі, не тільки являються безправними, але й унеможливають українському населенню національно-культурний розвиток, на що воно має абсолютне право згідно обовязуючій конституції в польській державі.

III. Не знаходячи правових моментів в акті завішування “Просвіт”, нарада представників повітових “Просвіт” звертає увагу представників лади на негайну конечність зняття завішення з Дубенської, Ковельської й Рівенської “Просвіт”, а також домагається припинення репресій що до просвітянського руху на Волині.

IV. Нарада представників повітових “Просвіт” уважає за необхідне як-найширше інформування українського громадянства про стан просвітянської справи на Волині, закликаючи його одночасно до бойкоту просвітянських сурогатів, що рід ріжними назвами постають в повітових осередках, будучи інспіровані адміністраційними чинниками на місцях.

V. Нарада закликає українську пресу як найсильніше реагувати на всі надужиття адміністраційної влади й широко освітлювати перед публичною опнією факти гальмування просвітянського руху на Волині.

VI. Прийнявши на увагу, що культурно-освітня праця вимагає однакових методів її організацій й переведення, Нарада признає за необхідне обрання Комісії, якій доручає вироблення взірцевого Статуту для всіх “Просвіт” на Волині.

Українська Громада (Луцьк, 29 Липень 1928) 1.

ПРОСВІТЯНСЬКА СПРАВА.

Зїзд представників філій Луцької Повітової Просвіти

Цього року припадає десятиліття Луцької повітової Просвіти. Рада Просвіти, бажаючи відсвяткувати в урочистий спосіб своє ювілейне свято, скликала в міському театрі на 21 жовтня зїзд предстаників сільських філій, щоб у тісному порозумінні зі своїми філіями виробити програм свята.

Зїзд одчинив голова Просвіти – Євг. Петриківський, який у вступній промові підкреслив, що досі не скликалося зїзду, як з причин тактичного характеру (підчас виборів), так і з причин технічного (літні праці,

ремонт помешкання). Нині ж входимо в нормальний біг життя, коли з'їзди представників філій будуть відбуватися частіше.

Сьогодні, 21 жовтня, з'їзд має обговорити переважно питання про ювілейне свято Просвіти, щоб з'ясувати, оскільки і в якій мірі філії зможуть узяти в ньому участь.

Вітаючи з'їзд в імені ради Просвіти, п. Петриківський зачитує порядок денний.

1. Доклад у справі ювілейного свята. 2. Доклад організаційний. 3. Доклад касовий. 4. Біжучі справи.

По першій точці забирає голос дир. Олекс. Ковалевський, який, зясувавши велике значіння національних свят взагалі, зупинився на значінні ювілейного свята Луцької повітової Просвіти.

У дискусії забирають голоси: Є. Петриківський, Ів. Бондарук, Ів. Власовський, Лавр. Арцабла та інші, які всебічно зясовують справу організації свята, причому всі стояли на тому, щоб ювілейне свято було масове, але дисципліноване; щоб філії прийшли ради з певною матеріальною допомогою; щоб свято відбулося в одному місці.

Роспочинаються доклади з місць. Один за другим встають представники філій, які стисло, але часами дуже яскраво, малюють стан філій, як і ті умови, в яких їм доводиться працювати. У той час, коли більшість представників стверджує, що в своїй праці вони вже не зазнають перешкод (за винятком філії в Боголюбах, на яку роблять систематичні бандитські напади міщухи з Красного), виступає новий чинник, що бореться з Просвітою: це поодинокі пан-отці, які вже по церквах виголошують промови проти Просвіт, називаючи їх усякими образливими словами та ідентифікуючи їх зі штундою. Рівнож, убірається в піря й хуліганщина, яка рекрутується з усякого людського сміття й яка не раз уже пробивала голови просвітянам, роблячи на них засідки, а то й облави.

Що ж до самої роботи, то по де-яких філіях її проводиться дуже жваво й успішно (Пілганів, Боровичі, Лаврів, Жидичин, Підгайці); по де-яких стоїть на мертвій точці; по де-яких – навіть занепадає.

Відчувається брак провідної думки на місцях і, треба думати, що після тижневих просвітянських курсів, які цього року організує рада Просвіти, праця філій набере систематичного характеру. Надзвичайно приємно вражає, що де-які філії набули землю й готуються до будови Народніх домів, а де-які вже мають свої домівки.

На підставі поданого матеріялу Ів. Власовський у своїй промові підкреслив необхідність більшого зв'язку з центром, конечність прибуття представників усіх філій на зїзди, бо кожний зїзд дає вичерпуючи вказівки що-до провадження просвітянської праці, а також про потребу інтенсивнішого уділу в національному житті, чи то в полі освітньому, чи кооперативному, чи церковному, чи самоврядному, памятаючи, що кожна філія Просвіти є національним огнищем у своєму селі.

Ол. Ковалевський теж підкреслив конечність одностайної праці, чому знаменито прислужуються всякі курси. Щоб навчати інших, треба самім навчитися. Отож рада Просвіти організує цього року від 3 до 8 грудня перші просвітянські курси, де, помимо чисто фахових курсів (методологія просвітянської праці, організація аматорських гуртків на селах, хорові співи, спортові вправи, діловодство), буде зачитано лекції з кооперації, бібліотекознавства, самоврядування, церковного руху, укр. мови то-що.

Зїзд представників філій Просвіт ухвалив прийняти до затверджуючого відома доклади п. п. Ів. Власовського й Ол. Ковалевського.

Нарешті, з приводу останньої точки забрав слово п. Ів. Бондарук, який у загальних рисах запропонував касовий відчит Просвіти, причому підкреслив, що філії повинні звернути всю увагу на зібрання залеглих складок і надіслання до Ради Просвіти відсотків, що їй припадають. Рада Просвіти має великі видатки, що звязані з просвітянською працею й тому повинна знайти опертя в сільських філіях. Рівнож філії повинні акуратно й стисло провадити книговодство й листування зі своєю централею.

Після того п. Єв. Петриківський, заиняючи зїзд, заспівує "Заповіт", який дружно підхоплюють усі делегати. Далі співають "Ще не вмерла", після чого делегати помалу залишають театр.

Зїзд був чисто діловий. Не було на ньому місцевих демагогів, а тому протягом трьох годин, не вважаючи на великий справоздавчий матеріял, його було закінчено.

Головувала на зїзді рада Просвіти в складі: п. п. Євг. Петриківського, Ів. Власовського, Ол. Ковалевського та Ів. Бондарука.

На цьому місці належить підкреслити джентельменську безсторонність бурмістра Чарковського, який завжди йде на зустріч укр. громадським інституціям, коли вони потребують помешкання міського театру.

Українська Нива (Луцьк, 1 Листопад 1928) 2.

ПО СВЯТІ "ПРОСВІТИ"

(Від нашого постійного кореспондента)

Луцьк, 24 листопада 1928

Черговою волинською "несподіванкою" було свято луцької "Просвіти" 18. XI ц. р. Несподіванкою – не для нас, а для тих, хто правлять волинською землею.

Коли ще хто мав ілюзію, що карність, як еманція свідомости, на кооперативному святі в Луцьку була нічим іншим, як реакцією на присутність на вулицях чисельної поліції, то просвітянське свято цю ілюзію цілковито розвіяло. На домагання ради “Просвіти” поліція з вулиць була усунена. За порядком доглядала своя – просвітянська міліція. І на цьому тлі карність, як відбиття глибокої внутрішньої свідомости й інтелігенції наших мас, виступила особливо сильно й яскраво.

Майже чотиротисячна маса не дала ні одного найдрібнішого факту якогось замішання в своїх рядах – ні підчас походу та віча, ні на академії в театрі. Додаймо до того, що ніхто ні в одному пункті не бачив метушні та не чув голосних вигуків-команди з боку розпорядчиків чи міліціонерів, як це буває в наших сусідів.

Найкращим виявленням цієї свідомости та інтелігенції наших селян було їхнє заховання в театрі. Не кажу про те, що розпорядчики не мали роботи не тільки в партерах, але й з гарелією, де скупчилося двісті селян. Кажу про свідоме реагування оплесками й вигуками “слава” на промови, – реагування то слабше, то сильніше, яке було належною культурною оцінкою вартости промовців та їхніх промов.

Ця внутрішня культура й свідомість посунулися так далеко й виступали так яскраво, що для облудних слів не було жодного ґрунту. Обрані не українськими голосами послали й ті, що не йдуть з народом, були цілковито усунені від участі в святі та від виступів на академії. Вони відчули, що їхня поява на естраді та їхні привітання викликають дуже неприємну для них реакцію.

Свято мало чисто просвітянський, аполітичний характер, але воно показало, що для штучних політиканських комбінацій ґрунт пропав, що маса є вже національно освідомлена, що на неї вже не можна дивитися, як на матеріал для денационалізаційних експериментів, що почуття своєї сили, гідности й прав зросло до тої височини, на якій уже нема місця для накинутах збоку послів, діячів та опікунів.

Велика духовна скупченість, яка відбивалася на серйозних, а подекуди й суворих обличчях просвітянських маніфестантів, звернула увагу росіян, поляків і жидів. Загальне здивовання – як вирости й які свідомі наші маси. А мовчазний спокій чотиритисячної людської ріки давав і дає їм багато до думання. Мимохіть пригадуються слова львівської “Газети Поранної”:

“На “кресах” панує спокій, але варто спитатися, чи той спокій не є тільки вимушений, чи умовою того фізичного спокою не є фізична сила держави?”.

Ці слова трози нагадують слова Шевченка: “все мовчить, бо благоденствує”.

Треба бути об'єктивним. Влада, яка дала дозвіл на таке широке святкування ювілею луцької “Просвіти”, зробила тим разом для себе корисний крок. Вона побачила український нарід Волині не через окуляри одинковців чи регіоналістів, а власними очима. І то не в дні сірої буденщини, а в моменті виявлення своєї духовної істоти, сили, свідомости й інтелігенції. Казка про те, що українці – це етнографічна маса, з якої можна що завгодно виліпити, розбита. Обіцянки одинковців та регіоналістів подати можновладцям цю “безформенну масу” на таці, виявилися облудними, а самі вони опинилися поза цією масою.

Льогічним висновком з усього цього булаб негайна “димісія” всіх цих “фаховців” від “умовлювання” мас. Повинніб вони й самі зрозуміти, що помилилися: що далі “милити очі” й одній і другій стороні вже не вдасться. “Топельник хапається й за стебелинку”, – кажуть. Хапаються й вони після свята то за ту, то за іншу стебелинку, щоб утриматися на поверхні життя. А з боку тої маси, що заманіфестувала свою свідомість, уже лунає: “Не тратьте, куме, сили, спускайтеся на дно”.

Цікаво, що в той час, коли наші “потопаючі” “фахівці” все ще обіцяють привести куди слід наші маси, деяка польська преса, що спостерігає життя “кресів” здалека, приходить до висновку, що мовляв, нічого тут не вдієш: є міжнародні зобов'язання, є конституція, а значить – виконуй (“Глос Польскі”, Лодзь); що національні меншости покривджені в своєму національному житті, але вже досить свідомі своїх прав (“Вилен. “Слово”) і т. п.

В якому же світлі, у власних очах, виглядають ті волинські “фахівці”, що запевнювали й ще запевнюють кого слід, що, мовляв, українська маса по їх боці, що вона задоволиться якоюсь там “кришкою зі стола”, що вистарчить для неї обіцянки, що там десь будуть раювати брати і т. д.

Коли вже деякі польські органи починають голосити, що нам необхідно дати повноту прав, то судить самі про роллю волинських “фахівців”, що носять імя українців!..

Лише сліпці не бачать, що українські маси сильно вирости національно та що непрошених і самозванчих опікунів у роді регіоналістів і доморослих “фахівців” їх не треба.

В. Островський

Діло (Львів, 29 листопад 1928) 2-3.

ЗА ЗДОРОВЕ ВИХОВАННЯ НАРОДНИХ МАС
(З'їзд філій Т-ва “Просвіта” в Луцьку 24 лютого 1929 р.)

I.

Всякі з'їзди, що скликаються для доброї справи і в дусі тієї справи провадяться, мають в громадському житті дуже велике значіння. Тим більше, не треба доказувати великої ваги просвітянських з'їздів, та ще в

умовах волинської дійсності. Але все значіння з'їзду пропадає, а навіть шкоду приносить з'їзд, коли його завдання одне, а використовується його для чого іншого. Ще гірше, коли використовується неосвідомленість присутніх на з'їзді, щоби добути в них одбокі, необосновані постанови, якими керовники з'їзду хочуть закрити неприємні для себе явища з життя громадської установи чи з громадського життя взагалі. Такі постанови добуваються звичайно перекручуванням фактів і невлавистим освітлюванням причин від'ємних чи навіть додатніх явищ в життю інституції, а це рівнозначне з поганим діагнозом лікаря, на підставі якого лікується хворого від сухит, тоді коли його точить рак.

З великим жалем приходиться ствердити, що З'їзд філії Т-ва "Просвіта" в Луцьку 24. II. ц. р. розминувся зі своїм завданням; що його ужито головним чином, як засобу для оправдання перед закидами по адресі Ради пов. Т-ва за хибні й шкідливі кроки на ґрунті просвітянської політики. На це вказують самі постанови з'їзду, які зложила й предложила йому до прийняття Рада. В тих постановах в першу чергу признається правильною лінію Ради і осуджується пресові виступи проти неї, а потім вже закликається філії до упорядкування фінансів, до ширення ідеї кооперації й ощадности, до підтримування "Сільського Господаря", до влаштування конкуретних вистав і до заснування привітних шкіл. Крім того прийнято ще окрему постанову, якою закликається Раду витягнути найдальші консеквенції по відношенню до тих, що дискредитують "Просвіту", чи членів Ради (?) – А де ж є те, що мусліо бути основою нарад з'їзду, де практичні вказівки для праці, де резолюції про філії і їх лінію? Адже ж це був з'їзд філії!

Це все примушує нас писати критичні замітки про з'їзд замість справоздане, з якого читачі могли бачити цілу картину і поступ просвітянської праці в повіті. З'їзд не дав цієї картини, бо представники філії мовчали (рада викинула доклади з місць), а реферат, який заступив справоздання з місць, зводився до коротеньких інфорімацій про філії, які прислали справоздання на письмі, а саме: скільки членів у філії, скільки книжок, скільки яка філія вложила відсотків для пов. Т-ва і чи купила брошуру видану в 10-ліття Т-ва та канцелярські книжки.

На порядку дня з'їзду було 3 точки: 1) Справоздання з діяльності Ради пов. Т-ва; 2) Справоздання з місць і 3) Плян діяльності.

Справозданню з діяльності Ради пов. Т-ва зовсім не місце на з'їзді філії. Рада могла що найбільше після докладу з місць докласти про свої кроки в напрямі покращення просвітянської праці на селі і перевірити їх правильність. Що-ж до інших справ, то рішаючим висшим органом Т-ва є лиш Загальні Збори, які єдино мають можливість і є вправі виносити рішення по докладах Ради. Інша річ, що по нашій думці якраз з'їзд філії мусів би бути тим висшим органом пов. Т-ва, але це могло би статися лиш після реорганізації Т-ва і відділення мійського Т-ва від повітового. Але при теперішній організації, що може сказати З'їзд філії про внутрішнє життя Т-ва в місті? На диво, що З'їзд не промовив ні слова і ніяк не реагував на справоздання Ради.

Справоздання Ради складалось з трьох частин: 1) що Рада зробила, 2) що думає зробити і 3) "бунт"¹ проти "Просвіти". Справи важні, а від останньої віє страхом. Проте З'їзд прийняв усе це мовчки. Звичайно. Бо все було представлено в найкращому світлі, а причини "бунту" Рада не дала вияснити. З другого боку учасники з'їзду були не в курсі справи і мусліли прийняти за добре чи зле, що за таке їм подано. Таким чином примушено з'їзд виносити постанови лиш на підставі одбокого, тенденційного, а місцями просто неправдивого і шкідливого для справи освітлення. Приміром: для докладчика п. Ковалевського і "бунт" і "Рідна Хата" в Луцьку – це наслідки особистих ураз, натомість для п. Власовського "Р. Хата" повстала не з особистих ураз, але не вистарчило йому сміливости і до "бунту" примініти той же погляд, бо це вже било би по обох докладчиках. "Бунтівника" лиш лаяли і навіть з'їзд втягнули в ту історію та підсунули йому постанову про намордник для "бунтівника", але, коли "бунтівник" попросив слова, щоби заперечити явну неправду, йому слова без ніяких підстав не дали. Це тим більше свідчить про нездорову тенденцію організаторів з'їзду, це вказує, як вони розуміють гідність, про яку так багато говорили.

Чи таким чином можна виховати громадян зі здоровою думкою, критичним поглядом, тверезим судом, почуттям справедливости? А чи не є це нашим лихом, що наша народня маса є безкритичною і дається ловити кожному, хто зуміє перед нею краще заспівати? І чи мала Рада Т-ва, маючи по статуту право викинути шкідника з Т-ва, колиб такий у ньому завівся? Є це питання болючі і на них мусять відповісти просвітяне луцького повіту на Загальних Зборах Т-ва.

II.

Біда, коли людина відійде від буденного життя звичайних смертельників і зробиться – великим "політиком". Тоді навіть з пляну діяльності сільських філії "Просвіти" виходить доклад про шкільництво, як воно виглядає "виходячи з урядової політики". Такий доклад вислухав останній З'їзд філії в Луцьку з уст посла Власовського.

¹ Бунтом назвав докладчик статті в "Новому Часи" в справах Т-ва "Просвіта" в Луцьку.

Про школу ніколи не є за багато говорити. Це є така болюча й така пекуча справа, що кожний українець встаючи рано мусить в першій думці згадати – про школу, і йдучи спати – останньою думкою мусить в нього бути школа. Але не можна трактувати шкільної справи прихапцем, між иншим, і тим більше не можна перед збором людей представляти нашої шкільної справи в неясній формі, яка може викликати у людей сумніви і невластиве толкування стану нашої школи. Також само не можна викручуватися школою там, де ходить про позашкільну освіту, яка є завданням Т-ва “Просвіта”, де ходить про сконкретизовання й уплановання праці Т-ва. А якраз такий доклад про плян праці “Просвіти” мав почути З’їзд і його якраз заступлено докладом про шкільництво “виходячи з урядової політики”.

Але погляньмо на цікавіші місця докладу про шкільництво.

З’їзд почув надцятий раз про цілу історію шкільного закону Грабського і про сумний стан нашої школи. Але рівночасно був докладно, цифрово, представлений сумний стан школи і цілій державі, отже й школи польської; просто держава не має засобів на утримання потрібного числа шкіл і учительських сил.

Загальне становище освіти народу в державі – говорив докладчик – отже поляків, білорусів, українців і т. д. примушує нас дуже й дуже задуматися над станом освіти нашого народу.

Внесений був шкільний законопроект унівським Українським Клубом, але він мав такі недостатки, що його розбив міністер вмент.

Відношення поляків до освіти нашого народу виходять з політичного, соціально-клясового становища.

Як це все розуміти?

Я певний, що 70 відсотків присутніх на З’їзді винесли вражіння, що виною руїни нашої школи є лиш тяжке становище держави і самоврядувань, які не всіли витягнути в себе потрібних засобів на школу/ Чи воно так? Чи цим пояснюється існування аж шість українських шкіл на багато сотень їх на Волині? – Пояснити собі вилутування тяжкого стану польського шкільництва (відносна фальш!) в справозданні посла Власовського можна хіба тим самим, чим пояснювалось оноді його виступ на З’їзді самоврядувань про помітну напругу стосунків на наших землях: дволичною політикою.

А як-же пояснять собі учасники З’їзду “унівський шкільний законопроект”, який мав такі недостатки, що міністер розбив його вмент? Виходить, колиб проєкт був “розумніший”, то що небудь з нього вийшлаб?... Чи так, пане после Власовський? І чому ж врешті пос. Власовський зі своїм великим розумом не вніс від радикального клубу розумнішого законопроекту? – Такі “доклади” не виховують, а деморалізують.

Я певний врешті, що колиб дійсний радикал докладавав про відношення поляків до нашого шкільництва, то скоріще пропустив би “соціально-клясове становище”, бо це є просто брехня, натомість підкреслив би, що те відношення диктується національним становищем: винародовлення! Обдурювати народ “соціально-клясовим” наступом, коли він має до діла з денационалізацією, є злочином і на це є здатні хіба всякі сурогати, в роді радикала Власовського.

Справоздання пос. Власовського назвав потім голова Петриківський вступом до пляну діяльності, з яким виступав він сам. Але – того пляну діяльності ніхто не чув. Одне накопичення фраз про великі завдання, які через пусту фразеологію зводяться до порожніх звуків.

“Закидайте приватне шкільництво, засновуйте курси для неграмотних, розвивайте акцію будови народніх домів, розвивайте кооперацію, поправляйте сільське господарство, розповсюджуйте ідею ощадности, боріться з п’янством, розповсюджуйте ідею вихованости”... – Сам п. Петриківський мусів би вказати на такий “плян діяльності” – “буйда на ресорах”. Вистарчилоб, колиб хто небудь з присутніх поставив на це одне питання: як це робити? І “пляну” немає. Бо все це знали учасники З’їзду і до того, а привело їх на З’їз якраз оте маленьке, а таке страшне у нас: – Як?! – Але на це відповіді не дістали і далі будуть у себе на селі кидатись на всі бока і знемагати в тяжкій праці боротьбі.

Але тут були й кращі справи, було й годі всі перечислити. Неначе доповнюючи посольське справоздання п. Петриківський говорив: перше не можна було ставити вистав у школах, а тепер можна; пртягайте до “Просвіти” до курсів учителів, а як вони не підуть, передайте мені, а я піду до пана інспектора; порозумівайтесь з паном інспектором! – Чи й справді в нас зложились так ідилічно умови? Чи й справді ми поглотили та посліпли й не бачимо дійсноти? Чи то й справді ми не здатні на творчий чин без мотузка за яким вам кажуть тяшгнутися?

П. Петриківський сказав ще, що Рада “Просвіти” влаштовує екскурсію на виставу до Познання. Чи й справді ми не маємо нічого свого, на чому могли би вичитися. Чи й справді лиш чужа культура, до речі наступаючи на нас, має бути нам зразком? Чи не існувало потреби тієї науки, коли відбувалася наша українська вистава в Стрию.

Годі! Так народніх мас виховати не можна!

Гр. Гладкий

Українська Громада (Луцьк, 10 Березень 1929) 2.

Українська Громада (Луцьк, 18 Березень 1929) 2.

ЛУЦЬКА ПОВ. “ПРОСВІТА” В РУКАХ УКРАЇН. ФАШИЗМУ

На Загальних Зборах Луцької Повітової Просвіти, що відбулися дня 15 червня ц. р. – цілковито виявилось фашистівське обличчя Ради Товариства, зложеної из Ундо-Радикальних “політичних діячів”.

Український воюючий фашизм намагався звести ці Заг. Збори до ролі свого органу який мав тільки одобрити і затвердити безконтрольну і самовільну діяльність Ради, крім цього мав витворити ілюзію у менше свідомих просвітян селян і робітників, немовто й вони беруть участь у керуванні Просвітою вибираючи загальним і тайним голосуванням членів Ради.

Вже сам статут зложений дуже неправильно і на шкоду селян і робітників, бо зрівнює в правах делегатів філій, що заступають десятки селян і робітників із поодинокими особами, що є безпосередньо членами повітової Просвіти.

Більшість цих упривілейованих членів це різного роду панки урядовці, б. петлюрівці, які нічого спільного з Просвітою не мають а являються тільки 1-2 разі на рік щоб піднесенням руки на Заг. Зборах закріпити фашистівський провід в Просвіті.

І чи справедливою буде тоді всяка постанова Заг. Зборів, якщо за нею голосує 10 делегатів представників філій, що заступають 100 чоловіка – а її супротивляється 11 панків, що безпосередньо вписалися до Пов. Просвіти.

Безперечно, що ні, бо 11 панських голосів має більшу вартість, чим, селянських ціла сотня.

Звичайно, при такому “демократичному” ладі в Просвіті керуючий гурток українських фашистів, вже вперед має готові постанови, вже згори знає кого на наступний рік “виберуть” в Раду Просвіти. Але, щоб часом просвітянські делегати з філій, що заступають кілька тисяч селян і робітників – помимо такого нерівного розподілу не проголосували, Рада Просвіти на всякий випадок подбала про більшість “своїх” при визначуванні делегатів, від філій. Кому призначено двох-трьох делегатів, а кому ані одного. На останні Загальні Збори Пов. Просвіти в Луцьку для 18 філій не визначено зовсім делегатів і навіть не повідомлено їх коли і де відбудуться Заг. Збори. Таку постанову оправдувала Рада цим, що ці філії були “недіяльні”, бо не прислали звітлень про свою діяльність.

На цьому місці щераз запитуємо теперішню Раду Пов. Просвіти в Луцьку – Коли і якою постановою виключено ці філії із членів Пов. Просвіти? На якій підставі позбавлено їх безправно участі в Загальних Зборах Товариства? Що зроблено Радою Пов. Просвіти щоби оживити діяльність у цих 18 филиях, якщо справді вони були недіяльні?

На ці питання поставлені Раді на останніх Заг. Зборах не було відповіді. Тай взагалі на цих зборах намагання впровадитись випробуваний ще царський диктаторський спосіб не розсуджати, “молчать, послушать”.

Дискусію над звітом із діяльності ограничувано до 5 хвилин а дискусії над бюджетом, що торкалася спроневерення громадського гроша і видаткування його на непродуктивні цілі (ремонт льокалю, то що) зовсім не дозволено, мовляв справа зліквідована ще в минулому році, а зараз тільки довги сплачується. На загальне домагання зборів вясняти цю справу – відложено її до внесків і запитів.

А тимчасом між УНДО – Радикальними членами почався спір про те, яку дати Раді абсолюторію. Одні домагалися абсолюторії з подякою тільки для декотрих членів Ради в інші без подяки, але для всіх потрохи. З глумом і насмішкою прислухались селянські делегати цему “важному” спорові і дивувались “дурноті” просвітянських діячів і патріотів.

Конечність інструктора для філій Просвіти і цього року було піднесено і підкреслено його вагу для Товариства Просвіти. Пані Левчанівська навіть висловила своє побажання, щоб найняти такого інструктора, який вигнавби сельробівство (селянський і робітничий провід) із Просвіт.

Найголовнішою точкою Заг. Зборів був вибір голови Ради Т-ва Просвіти. Від цього вибору узалежнювано цілий склад Ради.

Як було до передбачення, місцеві члени особисті симпатии і дібрані делегати із багатьох філій при відсутности делегатів 18 філій, що їх не повідомлено – вибрали головою пов. Тов. Просвіти “радикального діяча” пана товариша Ів. Власовського, референта ценковних справ і славнозвісного автора “верноподанческіх грамот” царю батюшке від єдиного русскаво народа.

А потім, пішло вже дуже гладко, навіть без голосування добирали односторонні ідеологів радикально фашистівської кліки.

І збори булиб прекрасно закінчилися, якщоби тов. Сенюк не пригадав, що при внесках мали розглядати отвертий закид Раді “Просвіти”, що вона нечесно господарювала, бо спроневерила гроші зібрані із вкладок селян і робітників із філій Просвіти.

Мимо спротиву патентованих “діячів” Загальні Збори вибрали надзвичайну Контрольну Комісію для перевірки панської господарки майном Просвіти. До комісії ввійшли тов. тов. Кондратів Іван, Сенюк Адріян і Гребінь Тихон.

Як бачимо спроби зфашизування луцької “Просвіти” явні. Підготовка зборів, недопущення до зборів представників 18-ох філій, хід зборів, явне натравлювання до винищення “сельробів в Просвітах”, вибір Ради і т. п. – це ніщо інше, як спроби зфашизування Просвіти.

Але свідомі селяни й робітники не піддадуться фашистівським затіям. Вони зміцнять свою працю на культурно-освітньому полі та ще дужче поведуть боротьбу за селянсько-робітничу “Просвіту”.

За поступ: одноднівка (Луцьк, 29 Червень 1930) 3-4.

З ЖИТТЯ ВОЛИНИ

Загальні Збори Луцької Повітової “Просвіти”

15 червня відбулися загальні збори Луцької Повітової “Просвіти”. Ця дрібна подія з волинського життя є дуже характеристичною для місцевих відносин.

З ради, яка складалася з 8 осіб, протягом року виступило 4 членів, в тому числі 3 націоналісти, що дали не могли працювати з гуртком “радикалів”, які, до речі, переконували всіх, що вони не радикали й нічого спільного з радикалами не мають. Виступили пп. інсп. Кобилянський, В. Островський і О. Ковалевський. Причин на їх виступлення з ради було багато: шкодження “Сільському Господареві”, самочинний обіжчик до філій двох членів (поза радою), перешкоджування переведенню в життя постанови загальних зборів щодо заангажування інструктора, віддання “інструктування” філій одному своєму членові (поза організаційною секцією), не скликування протягом двох місяців (виборчих) засідань ради й взагалі порядкування “Просвітою”, як своєю домінією. Нарешті немислимі методи поборювання осіб інших переконань.

На зборах виявилось, що zdekompletovana рада позбавила права участі в загальних зборах 18 філій, що 15 філій завмерло, що згори було визначено, скільки представників має дати кожна філія і т. д.

Націоналісти зажадали обрання мандатової комісії, але “радикали” рішучо цьому спротивилися. У відповідь на заяву, що кворум незаконний, п. Власовський заявив, що те саме вже практикується 11 років і що не слід ламати “традицій”. Націоналісти внесли на письмі протест.

У справозданні члени zdekompletovanoї ради старалися накинути тінь на тих членів, що виступили з ради. Але загальні збори величезною більшістю голосів змусили переробити резолюцію ревізійної комісії, уділяючи абсолюторії цілій раді. На це вплинули промови пп. Островського й Ковалевського, висвітлили перед зборами якою повинна бути просвітянська праця та якою вона не була, викликаючи або одобрюючий сміх, або гучні оплески.

Оминаючи темні сторони життя Просвіти в 1930 р. відмітимо лише деякі факти з загальних зборів, які мають загальне значіння. У своєму останньому слові п. Власовський, згадавши про просвітянський конгрес у Львові, сказав: “Ми, Волинь, не можемо йти слідами Галичини”. На запитання п. К. чи п. Власовський бере відповідальність за ці слова, відповідь була: так. Отже маємо повторення відомих слів про недопущення на Волині “четвертого галицького воєвідства”.

Націоналісти після всього цього вирішили не входити до ради. І тому, коли дійшло до голосування, лише для демонстрації виставили кандидатуру п. Островського. Сельроби теж виставили демонстраційну кандидатуру посла Сенюка. П. Петриківський, дотеперішній голова, виробив собі добру “марку” й кандидувати не відважився, і це вже є поступок у житті луцької “Просвіти”. Звичайно, при такому кворумі, вийшов головою п. Власовський. Всеж п. Островський одержав 42 селянських голосів, Сенюк 41. Після цього націоналісти, взявши ще участь у голосуванні на заступника голови, заявили, що кандидатів своїх на членів ради не дадуть і від голосування ухилилися. Те саме зробили й сельроби. Залишені радикали мусіли добирати собі кандидатів, виставляючи кандидатури навіть осіб, що були близькі до “Рідної Хати”.

Змінам статуту при цьому “традиційному” кворумі націоналісти спротивилися і ця точка порядку денного була знята. Придивившись до того, що робиться у “Просвіті”, селяни націоналісти, як також і значна частина тих, що йшли за радикалами, залишили салю. З цього скористав п. Сенюк і перевів постанову про скликання надзвичайної комісії для перевірки ремонту “Просвіти” у 1928 році, обравши більшістю своїх голосів усіх трьох членів комісії, з провідників сельроба-єдності.

Луцька повітова “Просвіта” стала “червоною”. Чи довго вона буде такою – покаже майбутнє.

Просвітянин

Діло (Львів, 27 Червень 1930) 2-3.

“КРАПЛЕНІ КАРТИ”

(Відповідь п. послові Ів. Власовському на його статтю в ч. 27 “Гром. Голосу” під повищим наголовком)

У згаданій вище статті п. Власовського з приводу могого допису в ч. 140 “Діла” про загальні збори Луцької повітової “Просвіти” находимо такий букет словесних квіток: “Краплені карти”, “мистецтво гри в краплені карти”, “нечесної гри”, “зразок політичного шулерства”, “вправна у грі в краплені карти рука”, “ловкач”, “передьоргнув” і т. д. Це найбільше запашні квітки п. Власовського. Стиль не гірший від стилю “Укр. Ниви”, б. сельробівського “Нашого Життя” та його спадкоємця “Сель-Роба”.

Є культурним звичаєм на вуличну лайку в пресі не реагувати. Колиж я пишу ці рядки, то лише тому, що тут річ іде про культурно-освітню інституцію.

В його дописі сказано, що пп. Кобилянського, Островського і Ковалевського спонукали виступити з ради Просвіти, між іншим, “немислимі методи поборювання людей інших переконань”. По літературних квітках п. Власовського читачі легко зрозуміють, які це були методи. Врешті вони не нові. В свій час їх застосували сьогоднішні “радикали” до праці бл. п. сенатора Черкавського та співробітників “Укр. Громади”.

Але вернім до мого допису в “Ділі”. В ньому подавалися лише факти, які, по культурному звичаю, вимагають або ствердження, або заперечення. Подані такі факти: шкодження “Сільськ. Господареві”, самочинний обіжник, нескликування протягом двох (виборчих) місяців засідань ради, віддання “інструктування” філій одному членові поза організаційною секцією позбавлення 18 філій права участі в загальних зборах, незаконне кворум, тенденційний звіт ревізійної комісії, не прийнятий без зміни зборами й т. д. Всі ці факти залишилися без відповіді.

При поданні цих фактів, з газетярської етики промовчано прізвища й партійну приналежність осіб. В реченні про здекомплетовану раду делікатно пропущено, що її склали радикали та їхній прихильник. Делікатно промовчано й те, що самочинний обіжник (без відома ради) видали пп. Власовський і Бондарук та що в ньому рекомендувалося філіям радикальне видання, що “інструктування” філій (поза організаційною секцією) доручено якраз п. Власовському й т. д. Чи не занадто делікатно?

П. Власовський, обминувши всі ці факти, взяв лише один і на його підставі прчепурих сторінки “Гром. Голосу” поданим вище запашним букетом. У дописі було сказано: “У своєму останньому слові п. Власовський, згадавши про просвітянський конгрес у Львові, сказав: “Ми, Волинь, не можемо йти слідами Галичини”. На запитання п. К. чи п. Власовський без відповідальності за ці слова, відповідь була: “так”. Було ясно сказано, що слова п. Власовського відносилися до того, що мало місце на просвітянському конгресі.

А що зробив з цього факту п. Власовський? Не відкидаючи самого факту виголошення цих слів, він каже, що думав, що запит п. К. відносився не до слів: “Ми, Волинь, не можемо йти слідами Галичини”, а до історії з прийняттям у члени Просвіти Певного. Це вже нагадує анекдот. Отак селянин піймав у садку чужого хлопця, що крав овочі, й почав бити. – За що, дядю? – Як за що? За яблуки. – А я думав, що за грушки!

Однак не перешкоджає п. Власовському відпекуватися своїх слів, щоби кількома рядками нижче признатися до них... “Виходить, – каже він, – що маю я відповідати не за те, що я сказав, а за те, що вправна у “грі в краплі карти рука мені підсовує”. Це ніби-то заперечення. А далі (слідуюче речення): “Я казав, що, ми, волиняки, не можемо йти за Галичиною в тому розумінні, щоб загарбувати вже існуючі освітні установи в інтересах партійного світогляду”. Це є ствердженням того, що вище заперечено, лише іншими словами. Скажіть: це гра в які карти?

Виходило, що “ундисти” хотіли захопити луцьку Просвіту й внести в неї “політику”, як це буцім-то робиться в Галичині. Щоб бути чесним з собою п. Власовський повинен був спротивитися захопленню луцької Просвіти радикалами, щоб не “йти за Галичиною”. Однак тут одно говорить, а друге робиться: після такої заяви радикали захопити таки раду в свої руки, скориставши з дібраного складу зборів в “інтересах певного партійного світогляду”. Досі рада “Просвіти”, була коаліційна: входили ундівці, безпартійні, радикали, сельроби. А після зборів у тому самому “Гром. Голосі” в замітці під назвою “Плач луцької Ярославни” тріумфуючо проголошено, що рада перейшла в руки радикалів. Отже, не хотіли й ти за Галичиною, де соціалісти рік-річно намагаються захопити Просвіту, а самі захопили її в Луцьку всупереч своїй власній заяві. В якіж це карти гра?

Але цього мало. Навіть після проголошення в “Гром. Голосі” факту захоплення луцької Просвіти радикалами п. Власовський заявляє, що він був проти занесення до Просвіти політичної боротьби та що на цю тему виголошував реферати. Отже в рефератах не радив захоплювати (очевидно, нерадикалам) Просвіти для політичної боротьби, а на загальних зборах – радикали таки захопили, про що оголосив “Гром. Голос”. Як назвати такі карти?

Підготування до захоплення радикалами Просвіти в Луцьку велось давно. Через те власне націоналісти через п. Островського на загальних зборах у 1929 році виступили з побажанням: не допускати в просвіті політиканства, і це побажання було прийняте одностайно. Але “радикальна” більшість і не подумала виконати його. Навпаки: “інструктування” віддано п. Власовському, випущено незаконний, самочинний обіжник про радикальне видання, усунуто на два виборчі місяці націоналістів від ради (не скликалася), а й тойже час філії “інструктували” радикали, що в результаті дало для них бажані наслідки. В якіж це карти вони грали?

Але чомуж це п. Власовський проголосив, що “Ми, Волинь (?), не можемо йти з Галичиною”? “Відчули ми, волиняки (каже п. Власовський) й на освітньому конгресі у Львові”... “що освіта може даватися “гречкосіям” тільки певними “дозами” “під контролею Церкви”.

Який жах! Під контролею Церкви! П. Власовський, вихованець духовної академії, б. член Луцького Чеснохресного Брацтва, б. член церковного комітету, б. голова церковного з'їзду в Луцьку, б. член митрополитальної ради, гість у хатах сільських священиків і відвідувач церковних богослужень, – дійсно мав чого перелякатися – Церкви! Розумієте: Церкви перелякався! Цей переляк перед небезпекою Церкви й дав йому, як він каже, “повід (причину (?)) вдарити в дзвін” (на цей раз уже не церковн., а соціалістичний) “перед небезпекою для нас (очевидно, для радикалів) політичної боротьби в культурній установі”. Щоб таке врізати, дійсно треба скінчити духовну академію, а потім стати радикалом!

Але... колиж п. Власовський був щирий, чи тоді коли був церковником, чи коли бив у дзвін проти церкви? Чи тоді, коли читав про недопущення в Просвіті політики, чи коли “інструктував” філії, розсилав самочинний об'їзник про радикальне видання й загарбував Просвіту для радикалів? Коли це було просвітянською працею, а коли грою в карти й в які?

А тепер гляньмо на інші квітки статті п. Власовського: “Натак, що ундівці співпрацюють з селярами й разом з ними виступали на зборах “Просвіти”, чи пак “демонстрували”. Ті ундівці, які ведуть з селяром таку завзяту боротьбу? Всім присутнім на зборах відомо, що селяри виставляли свої кандидатури й голосували окремо, бо ще світ не перевернувся догори ногами!

“Але “ловкач” не міг все таки й “спільника” (селяра) не ошукати, – пише далі, – всього тільки на один голос, позаздрів і виписав Сенюку (може Сенюкові?) 41, а Острівському 42 (у обох було по 42)”. Так, але в моєму дописі сказано не: “було”, а “одержано”. Дійсно, п. Остр. Одержав від зборів 42 голосів, бо за себе не голосував. Пановеж Сенюк і Власовський вважали зручним голосувати за свою кандидатуру, а значить “одержали” на один голос менше, ніж собі нарахували. Це дрібничка, але характеристична для того, в які карти грають радикали.

Наприкінці допису п. Власовського автор питається для кого “Просвітянин” старається “охрестити” не тільки раду, але й всю Просвіту червоною? Чи не для якого недремлючого ока?”

Вдумайтеся в ці слова: “соціаліст” відпекується червоного кольору! І коли він, б. богослов, ударяє в Просвіті “в дзвони” проти Церкви, коли веде її в дусі ставлення “жовто-блакитний” у лапках, коли загарбується Просвіта для врятування її від Церкви і т. д. – націоналісти повинні мовчати, бо кожний протест проти насильства над національною душею й релігійною совістю народу зараз буде поставлений під запит “Для якого недремлючого ока?”. В такі карти колись грали в наших просвітах селяри, а тепер радикали.

Просвітянин

Діло (Львів, 6 Серпень 1930) 5-6.

З ВОЛИНСЬКОГО БЛОКНОТУ

Безмежне хамство

Колись голова Львівської Просвіти виголосив прекрасну промову про значіння Просвіти, як аполітичної установи українського народу.

Старий український діяч розумів значіння Просвіти, розумів, що політичне забарвлення в Просвіті, хуліганський фермент ведуть до нищення Просвіти.

Докази цьому дала Волинь. На Волині Просвіти перейшли багато стадій хуліганства, але ніхто з хуліганів не забірав ніколи слова в справі Просвіти, й ніхто з редакторів хуліганів не давав на шпальтах газет слова.

Так було, аж поки ріжних опришків, так званих членів “Союза Русскава Народа” та редакторів ріжних “лісткоф” та “русей” не поробило своїми співробітниками Львівське “Діло”.

У Луцьку є такий смаркач, що вважає за потрібне давати на сторінках “Діла” свою характеристику тому чи іншому громадському діячеві, глузувати з його минулого українського стажу, коли ці смаркачі були або на послугах охоранки, або складали кадри “золотої молоді” “союза русскава народа”.

Ходить такий вишневий смаркач, нюхає в кожному подвірку смітника і ту свою блювотину переносить на сторінки “Діла”. І “Діло” містить.

Характерною особливістю цих вишневих смаркачів є те, що вони до своєї блювотини не признаються й ніколи не підпишуться:

“Це я, вишневий смаркач, набрудив!”

Ні. Смаркач, неук, хуліган, допис підпише або псевдонімом, або просто залишить допис без підпису.

А “Ділу” що? Воно друкує, аби заплямувати людину, що не належить до УНДО.

Ось для прикладу чергова блювотина вишневого смаркача, що вмістило її “Діло” в ч. 10 від 16 січня.

Отож “Діло” пише:

“Луцьк. (З просвітянського руху). В суботу 20. XII. м. р. в Луцьку в салі “Просвіти” старанням і силами драматичного гуртка при “Просвіті” відбулася вистава пєси “Хмара”. Дуже добре вивязались зі своїх роль режисер гуртка п. Дм. Степня, п-ні Ольга Скопюкова, пп. Микола Соболук і Микола Ясінський; поминаючи деякі браки (до речі: цілком оправдані м. ін. тим, що вистава відбувалася майже без проб), задовольняюче

виконали свої ролі пп. Ніна Нетяга, Олександра Кукушвіна, Євгенія Кобриня, Рая Павлова, Ів. Скопнок, Сергій Пукса і В. Гайдюк. Під матеріальним оглядом вистава пройшла середньо. Було б бажаним, щоби гурток цією виставою не обмежився. Наприкінці не можемо не додати до відома, що гарний настрій підчас вистави декому з присутнього громадянства псувала присутність посла одинки п. Тележ-го, того самого, що вславився своїми “сальновими” методами поборювання всього українського, що не йде по лінії його злібодавців, у часі останніх виборів до сойсу й сенату. Але-ж оскільки не помиляємося, п. Тележ-ий, як “чесна і шановна особа”, “дзялач” і т. д., дістав навіть запрошення від Ради “Просвіти” за підписом урядуючого голови п. П. – Дивні діла Твої, Господи! Коли нарешті буде у нас якась громадянська етика?”.

Виходить, що голова запросив п. Тележ-кого до Просвіти. Людина чемна, п. Т. прийшов на публічну виставу, а сволоч обливає на сторінках “Діла” чесну людину й говорить ще громадську етику.

Дійсно, етика “Діла” є безмежна!

Їжак

Українська Нива (Луцьк, 1 Лютий 1931) 3.

У ХАОСІ ТАНЦЮЮЧОЇ ЛОГІКИ

(З приводу Загальних Зборів Луцьк. Просвіти 26. IV. 1931 р.)

I.

Навколо Просвіти завжди підноситься немало гармидеру, здебільшого її «оборонцями», що сидять по закутках теплих посад і прихильниками на віддаленні тихої й безпечної «опозиції» на чотири очі. Ці «оборонці» й «прихильники», не заглядаючи до Просвіти «за браком часу» протягом року, - ставляться проте на Загальні Збори, зоб зберігати чистоту її напрямку з тим більшою ревністю, що за консеквенцією цього напрямку накладає головою хтось інший.

Як опозиція, так опозиція. І така повинна бути в національному організмі. Та засади громадської праці вимагають, щоб ця опозиція була творчою, здоровою й чесною. Щоб ця опозиція не ховалася за мури замкнених кімнат, за безвідповідальність підступного обріхування людей громадської праці й їхніх вчинків, за боягузливий брак здорової логіки.

Останні Загальні Збори Просвіти не визначувалися чеснотами сміливості або творчості, та найбільше відзначалися саме браком всякої логіки.

Відомо, що в кожній інституції Загальні Збори скликаються для того, щоб переглянути свою річну діяльність, підкреслити її добрі сторінки, зясувати хиби та способи їхнього усунення, а також обміркувати плян діяльності на майбутнє. Та Просвіта цієї світлої традиції демократичних установ не має. Дискусії з приводу справоздань Ради не переводиться, або вона відразу гильотинується, а жадного пляну діяльності не переглядається. Немає способу усталити, - чи добрі є методи праці, чи злі; чи життя ставить якісь нові домагання; чи не заходять нові обставини, що вимагають звернення зі старих шляхів...

Звідки може повстати цей відрух живого організму, коли живе в ненависти до всякої думки, коли не відає він, що то значить змагання ідеологічних напрямків, коли, по словах голови Просвіти, загальне здичавіння дійшло до того, що реферати в Просвіті не можуть відбутися лише тому, що не подобається особа прелегента, хоч які золоті думки він викладавби?

І тому доклад уступаючого голови Просвіти про її фатальний стан фінансовий і моральний – коли на протязі довгого року ціла діяльність Просвіти полягала в організації лише «танечних забав»; коли прочитано було лише 2 реферати (два!) та й то принагідним лектором, бо лише «варяга» члени Просвіти можуть слухати; коли бандитизм і піяцтво на селі були сильнішими від Просвіти; коли розгубилося майже цілу інтелігенцію – не притягнув нічиєї уваги. Навіть це «мементо» не торкнулося сумління позакуткових «опозиціонерів». Бо пощо Просвіті інтелігенція? «Нам, - заявив один «націоналіст», - треба такої інтелігенції, щоб не пила «чорної кави». Йому не потрібно інтелігенції знання, від якої вчилися б дивитися одвертими очима на світ малосвідомі, закукуричені люде, а тільки інтелігенція демагогії, яка гарлала б на Зборах про всякі гасла, що не вимагають праці, приховують неробства і далекі від відповідальності.

Раз на рік збираються люде лише для того, щоб заявити, що все одно їм, - як йшла або буде йти праця. Танцююча, справді, логіка!

Цей некультурний дивогляд зясовується тим, що установилася «традиція» всякі Збори спроваджувати до виборів, передвиборів, взаємної лайки. Ще не народився той просвітний діяч, що підготовлював би делегатів з місць до тої чи іншої програмної праці. Делегатів філій Просвіти або іншої установи «обробляється» на протязі місяця в одному напрямку: кого мають валити. І вони «чесно» валять, а зваливши починають приходити до пам'яті і питатися, - чому, власне, одних вони валили, а других обірали.

Ось чому вибори до Ради майже завжди мають оперетковий характер. Ще памятають про таємне голосування при виборах голови й заступників голови. Далі розпочинається оперетка під назвою «аклямація». Лишається на салі з 200-300 делегатів – 30-40 осіб... і «аклямують».

Та полишимо «аклямованих», як чисто випадковий елемент, обраний «за неіменієм гербовой», а вернімося до уряду голови Просвіти й до виборів на цей уряд. Звичайно голова – це є уособлення напрямку

тієї чи іншої установи. Не може мати місця в шануючій себе установі, щоб голову обіралось, не поділяючи його напрямку. Тим більше, коли, не ухвалюючи жадної програми діяльності, уважається а ргіогі, що про програму говорить сама особа голови Просвіти.

Отож обрано на голову п. Петриківського, вульгарно висловлюючись, стопроцентового «хруня», й блискучо провалено при цій okazji п. Островського, стопроцентового «засадничого».

Здається, цим сказано все. Так бодай твердить здорова логіка. Ідучи по лінії цієї логіки, треба було думати, що й решту членів Ради буде обрано в той спосіб, щоб голова Просвіти зміг би переводити в життя свою програму – не війни, а порозуміння. Та не так сталося. Решту осіб (аж вісім) обрано таких, які цілковито заперечують «наставлення» голови Просвіти. Бо не можна ж собі уявити, що обрано до Ради 8 шахраїв, які говорять одне, а роблять друге, які замилюють очі масі!

А коли так, значить, обіралось на голову п. Петриківського лише тому, що признано конечним в дальшій діяльності Просвіти навязати тісний контакт з владою, про що він говорив на зборах, і що для цього особа Петриківського надається. Що таке поступовання – несовісне, крутійське, самозаперечуюче, - це інша річ. Але чесна логіка каже: або панове «опозиціонери» повинні дотримати свою «засаду» з гори на долину, обіраючи й на голову людину своїх поглядів (як що вони взагалі є); або уважаючи п. Петриківського за людину нових, змінених своїх поглядів, не баламутити, не кепкувати й не деморалізувати остаточно спантеліченої маси й не пхатися до Ради Просвіти.

Люде, що стільки кричать про «засади», «осуджують», балаганять про високі ідеї, піджимають, як полохливі зайці, хвости і йдуть під високу руку того, кого в той же час величають «хрунем» - і до того ж ноторичним. Це на їхній мові називається... переведенням «культурно-освітньої праці».

Доля увесь час глумилася над аранжерами Загальних Зборів. На 9 членів Ради – обрано аж 7 членів, що могли б не мешкають в місті, хоч здорова логіка кажн, що коли не обговорено плану діяльності Просвіти, з тим більшою увагою треба добирати людей праці, тих людей, що могли б, справді, зробити корисне діло. На голову культурно-освітньої секції обрано того, кого Ревізійна Комісія на торішніх Зборах назвала «неробом». На голову драматично-музичної секції покликано особу, що нічого спільного не має ані з театром, ані з музикою. Особа, що зняла свою кандидатуру на голову Просвіти, бо мешкає, мовляв, на селі, відразу забула про цей свій аргумент, коли їй плескали – чи не для жарту? – в долоні. На заступників голови покликано саме тих, хто мало коли буває в Луцьку.

Таке видовисько не завжди можна побачити на Бодому світі, бо, здається, чи не перший це випадок з життя українських установ на Волині.

Що-ж означає ця танцююча логіка або, вірніше, брак усякої логіки? Немає в Просвіті людей. Одних одігнали, другі самі відійшли. Після 12-літньої праці до проводу поважної культурно-освітньої установи приходять люде малознані, з низьким освітнім цензом, приходять вже прикащики, що називають себе «начальниками», приходять крикуни або й інтригани.

Заламалася лінія. Власне, немає нині в Просвіті жадної лінії, окрім демагогії перед масою й страхом перед владою. Один – до сасу, другий – до лясу. Немає запалу до праці. Лайкою, гризнею, брехнею, ненавистю не збудуєш. «Засадничість», доведена до абсурду, помстилася жорстоко. А на місцях – «танцульки». «Танці» та «Сатана в бочці». Складок не платиться, а, значить, немає ані правдивих читалень, ані бібліотек. Шаліють доноси одних на других. «Гуляють ножі». «Засадничі» бавляться в «опозицію», а життя вириває село з-під культурних впливів.

Хто може аналізувати речі й факти, з великою турботою приглядався він до складу Загальних Зборів. Все – молодь 18-20 років.

Сєбто, елемент – безвідповідальний. Не має він ані «кола», ані «двора». І такий елемент рішає про долю інституцій, говорить за господарне, статочне село, намагається судити чи возносити тих або інших осіб, не маючи навіть елементарного поняття про засади українського національного руху, про українську історію або літературу.

Що й казати, - дожилися до «добрих часів»... безчасности.

II.

Логіка завжди жартувала над аранжерами Загальних Зборів.

Пожартувала вона і в справі «аполітичності». Відомо, що уступаючий голова був та й є єдиним просвітнім діячм на цілу Просвіту, хоч би тому, що, як довголітній педагог і директор гімназії, докладно ознайомлений з питанням позашкільної освіти. Та проте обіраючи до Ради Просвіти кожного, хто навернувся під руку («аклямація»), саме не обрано було ту людину, яка фактично керувала Просвітою від шерегу років і яка написала навіть книжку про десятилітню діяльність Просвіти.

Правдоподібно, це не було «політикою». У кулуарах просвітянських голосно говорилося про те, що не можна обірати до Ради уступаючого голову, бо, мовляв, він був радикалом, послом, опозиціонером, а нині є «угодовцем». Логіка наказувала отже на голову Просвіти обрати політичну протилежність бувшого

голови. Та сталося так, що як раз обрано було на голову Просвіти ту людину, яка була радикалом, сенатором з того ж списку ч. 22, опозиціонера, а “нині угодовця”.

Чим “радикальний сенатор” кращий є від “радикального посла”, чому один “нині угодовець” є менше угодвий од другого “нині угодовця”, – то вже такі нетрі “благополучности”, в яких можуть порпатися хіба молодці у 18 років та їхні наганячі? Бо коли, завдячуючи лише випадкові, один не сидів над Стиром, то, думаємо, терпіння людини ніде ще не були й ніколи, на щастя, не будуть предметом улюлюкання юрби; і коли улюлюкає, осуджує, валить українська юрба, це свідчить лише про її малу свідомість і виробленість, про те, що з морального боку не все в Просвіті є в порядку.

Навіть і цю некультурність можна зрозуміти, як би була в ній логіка; та вона, як бачимо, танцювала, а не розважала. Паралізував її страх. Бо над Просвітою аранжери бажать вивісити два прапори: урядовий – для влади та опозиційний – для маси. Стара пісня! І співати її можна тільки для вісімнадцятилітніх хлопчиків... Власне, ця стара пісня й привела до того, що на Зборах не бачили просвітян випробованих, знайомих зі співпраці, репрезентуючих поважні філії сільських робітників. Нові філії і нові обличчя! Та кількох осібників з інтелігенції, “обовязок” яких зводиться до того, щоб раз на рік зявитися на Загальні Збори і то лише для того, щоб внести більше баламуцтва.

Тому Збори демонстрували ще одну свою “якість” – невдячність. Невдячно поступили вони що-до уступаючого голови, мозком якого жили філії протягом шеругу років; невдячно поступили й жінки у відношенні до голови своєї секції, жінки, що в кожному разі прислужилася справі більше, ніж “аклямована” в лихоманці поспіху пані, одинокою заслугою якої є постійне кириництво. Як відомо, невдячність є рівнож ознакою малокультурности.

Проте були й веселі моменти. Наприклад, один добродій присягався, що він не любить політики й тому навіть відмовився кандидувати на посла. Кінь з цього сміявся б, а вже напевно посміються всі ті, які були свідками надзвичайного й “ультимативного” запалу цього “ворога” політики до мандату. Факт, що такі речі говорилися в живі очі присутніх на Зборах, найліпше свідчить їхній рівень. Поважні Збори не знесли б цих кпин над собою.

Але найдивнішою є ця раптова нехоть до політики. У цьому демонструванні перед представником влади, присутнім на Зборах, аполітичності ховається або некультурність, або шахрайство. Кожна ділянка національної праці, особливо у недержавних народів, звязана є з “політикою”. І, безперечно, кожна установа провадить політику, в чому ані гріха, ані страху немає. Було б гірше, як би її не було цілковито. І Просвіта провадить або повинна провадити політику. Наприклад, виховання мас може йти: в дусі клерикалізму чи позитивізму; в дусі націоналізму чи інтернаціоналізму; в дусі демократизму, соціалізму чи комунізму; в дусі громадського компромісу чи неприєднаної ізоляції; в дусі обеднання чи ненависти...

Коли суто партійний діяч, що навіть претендував на становище голови Просвіти, відпекувався “політики”, він цим підкреслював свою малокультурність як рівнож, повне нерозуміння підвалин і методів національної праці. Бо, справді, чейже не є він тією воблою, що нічого не хоче й не прагне нічого.

І, власне, трагедія Просвіти полягає в тому, що вона не має політики, не має обличчя, є тим “двуліким Янусом”, який ховає в собі два взаємовиключаючі начала. Так вона є й буде доти, доки не опрацюється й не обговориться плану діяльності, що й определить політику Просвіти, як української інституції. Тоді й виявляться ідеологічні напрямки, прийде замість боротьби людей – боротьба ідей, пробудиться стремління до праці, зросте почуття відповідальности. Тоді й не буде місця для неробства, для кривди, для інтриг, для політиканства, для паршивеньких амбіцій і для танцюючої логіки.

З великою прикрістю треба признати, що Просвіта виявляє всі ознаки глибокого занепаду – в місті й по селах. Фактично є просвітянський шильд, та немає й натяку на просвітянську працю. Антихудожні вистави й танці з їхнім негативним виявленням на селі нічого спільного не мають з ідеєю національного виховання маси. Що-року філії “відновлюються” й “стають нечинними”. Вони є в повному розумінні цього слова “перемленною величиною”! Рівнож ґрунтовно щороку міняється контингент просвітян.

Та й те, що існує, завдячувати може лише праці б. голови Просвіти й її господаря, дуже відданого справі, діяльного й працюючого, як рівнож бібліотекаря, який з лахміття просвітянського створив дуже добру бібліотеку, що обслуговує з успіхом і користю шкільну молодь. І коли вже мова про бібліотеку, дивним є, що саме “засадничі людиці” з неї не користають. Раніше нарікали вони, що немає в бібліотеці “новинок”; а коли зявилися новинки, “збракло часу”. А подивіться, – як “осуджують”, як “боронять української справи”.

Не можемо оминати дуже сумного інциденту, що трапився на Загальних Зборах Просвіти, який так підходив до загального тону нелогічностей, суперечностей, самозаперечування, невдячності й неробства. Коли новообраний голова Просвіти зясував, якої політики трималася досі Просвіта та якої хоче триматися він, якийсь “єгомосць” зірвався з місця і став йому кричати, що голова “доносить поліції на Просвіту”. Другий “єгомосць” запропонував резолюцію проти свого сьогоднішнього вождя, в якій закидав останньому, що він “доносить на Просвіту владі” у своїх дописах.

Кли вже розходиться про стислість, то, власне, опозиційне гарячування цих і їм подібних людей привело до того, що в Просвіті аж тісно від всякої масти конфідентів, бо забагато “засадничі” говорять, а замало вони роблять. Але не аби-якого здичавіння треба, щоб публічно під адресою новообраного голови казати подібні речі. Добре ці панове розуміють гідність Просвіти й свою, як просвітян. А потім дивуються, коли тракується їх “через ногу”. Хто не поважає сам себе, – звідки ж його мають поважати?

Отож підсумовуючи все досі сказане, треба признати, що Загальні Збори Просвіти були свідомством великого морального, ідейового й матеріального занепаду Просвіти. Занепад цей є тим трагічнішим, що на півсотку надісланих справоздань, ані в одному не було закидів на перешкоди з боку адміністраційної влади на місцях. Убогість духа й праці, що виявлено було її на Зборах, є наслідком повного браку самоаналізу й цілковитої нездібности до витворення будь-якого плану діяльності. Обрані члени Ради не знають, пощо їх обрано й що фактично вони мають робити. Не треба бути пророком, щоб наперед сказати, що наступні Загальні Збори виявлять ще більший духовий занепад Просвіти, а в звязку з тим і ще більше нетерпимости та невміння глянути сумній правді відверто в очі. Бо не можна в культурно-освітній установі безкарно ломити вільної думки; не можна все зводити до того, – чи хреститися трьома або п'ятьма пальцями; не можна без суворих консеквенцій бити самих себе в обличчя, бачучи “свого” в кожному хамі з Яровиці й “шкалювати” кожного українського діяча за те лише, що має він заслуги перед українською ідеєю й не бажає стати іграшкою в руках безпринціпної, московської по духу й “вархольської” по вчинках, етнографічної, хоч би й з “освітнім цензом” – вобли; не можна виробляти таких сальто-мортале, як осуджувати й винити одного свого голову за те саме, що уважається не аби-якою цінною прикметою другого, новообраного свого голову.

“Маса”, справді, малосвідома; та, зрештою, навіть вона може зорієнтуватися в цій безпринціпности “засадничих”, засимюючи, як завжди, в своєму розчарованні комуністичні шерехи. Під цим оглядом була засадничою на ділі тільки та група в 19 осіб, яка подала при виборах “неважні картки”, пишучи на них: “нехай живе селянсько-робітничка Просвіта!”. На цілу салю це була єдина послідовна група, що знала, – чого вона хоче й до чого йде. І найбільш послідовною була та група, яка, даючи 45 голосів на свого керовника при голосованні кандидатів на голову Просвіти, потім, задовольнившись “аклямацією” при обсадженні дуже підрядного становища голови секції, заховалася з переляку за “архиугодові” плечі новообраного голови Просвіти.

Загальні Збори Просвіти відбулися в хаосі танцюючої логіки. Лишається отже побажати, щоб наступні збори переведені були нарешті в діловому настрої, щоб вони обговорили і ухвалили передовсім план діяльності Просвіти, а потім вже обирали до Ради Просвіти тих людей, що булиб в стані цей план ухвалені просвітянської праці втілити в життя.

Observer

Українська Нива (Луцьк, 30 Квітень 1931) 4.

Українська Нива (Луцьк, 10 Травень 1931) 3-4.

ЗМІНА ПОЛІТИКИ ЛУЦЬКОЇ ПОВІТОВОЇ ПРОСВІТИ

На засіданні Ради Луцької Повітової Просвіти 20 червня б. р. ухвалено, як довідуємося, делегувати Президію ради в складі Івана Бондарука, Євгена Петриківського, Андрія Глущука й Миколи Соболюка до Воеводи Волинського.

Делегація має скласти візиту в імені Ради п. Воеводі з нагоди свого обрання Загальними Зборами й підкреслити, що Рада Просвіти стоїть у своїй діяльності на ґрунті польської державности.

Без сумніву, це є поважний факт в українському громадському житті на Волині, бо в цей спосіб поодинокі Просвіта, що залишилася при сякому-такому житті (інші існують лише на папері), виразно пориває зі своєю смутною традицією – вічного революціонування мас.

Добре, розуміється, що п. п. Іван Бондарук, Володимир Островський, Омелян Кіцера та інші “непримиримі” зрозуміли правду життя і йдуть на порозуміння з владою.

Та ця зміна політики повинна бути щирою й чесною. Рада Просвіти не може мати подвійного обличчя: ніби лойяльного – для влади; ніби опозиційного – для маси.

Треба зрозуміти і другу правду життя: Рада Просвіти не може перелицювати комуністів в “опозиції”, як рівнож не може побити “опозиційний” рекорд, установлений “націоналізмом” ідіотів. Один максималізм в разі своєї перемоги провадить до знищення цілого українського національного життя; другий – ніколи перемогти не може; він є тим мурином, який працює в кращому разі на ендецію, що в своєму часі далася в знаки Волині; в гіршому – на той-жекомунізм з тими ж наслідками.

Часи сеймократії пройшли без вороття. Не прийдуть уже мандати легкою ціною. А тому просвітянські діячі можуть про них не думати, а, значить, працювати не для здобуття мандатів посольських чи сенаторських, як було досі, а тільки для самої культурно-освітньої праці.

Отже змінюючи політику, треба про це відверто та щиро сказати масі, причому свою діяльність поширити не на вісімнадцятилітніх недоуків, що “жадають крові”, а на статечний елемент на селі, який є фундаментом української справи.

Тоді не треба буде удавати “опозицію”, бо, мовляв, інакше “не можуть бути зеднані маси”, бо господарчий елемент на селі хоче від укр. діячів не революції чи опозиції, а корисної для нього праці.

Повторюємо, зміна політики Луцької Повітової Просвіти є фактом поважним. Та ще поважнішим, на нашу думку, фактом буде вміння витягнути з нього відповідні консеквенції: підпорядкування своїй змінній політиці просвітянської маси, зеднання по селах до філій Просвіти господарчого елемента, притягнення до праці в Просвіті всіх інтелігентних сил без різниці політичних переконань, припинення злочинної та дурної особистої боротьби, що лише деморалізує народню масу і т. д.

Чи цю програму ділової праці, яку можна здійснити лише при тій змінній політиці, що-до якої запала ухвала Ради Просвіти на її останньому засіданні, зможе виконати сьогоднішній провід Луцької Просвіти, який у своїх поодиноких особах негував цю програму з засади, покаже близьке майбутнє.

Просвітянин

Українська Нива (Луцьк, 29 Червень 1931) 1.

ПОВАЖНА НЕВДАЧА Б. Б. НА ВОЛИНІ

Збори Луцької Просвіти

Загальні Збори Луцької Повітової Просвіти, що має біля 130 філій по селах, викликали більше зацікавлення, ніж можна було сподіватися. До тих зборів (вони відбувалися 6 березня) йшла досить помітна підготовка, як усна, так і пресова, у двох крайніх таборах – “певних” і сельробів. “Україн. Нва” від кількох тижнів “обстрілювала” Просвіту з усіх боків, щоби морально її зруйнувати й легше захопити “фронтвою атакою” на загальних зборах, що заздалегідь обіцяв перевести б. голова п. П-ський. Пресова кампанія відбилася й на сторінках місцевої польської преси, ба навіть у “Краківському Курері Цодзенному”, які “інформували”, що буцім-то за впливи в Просвіті борються: група “безпартійного” п. Петриківського, б. сенатора з радикальної листи, а нині “ріднохатівця”, УНДО на чолі з Островським і сельроби.

Тому й не дивно, що на збори прибуло понад 250 філіяльних делегатів і місцевих членів. Зборами проводив п. П. Бондарук. Б. голова п. Петриківський, доповнюючи звіт з діяльності Просвіти, почав вихвалювати свої політичні “сальтомортале”, доказувати їх необхідність, робити прозорі натяки на “нельояльність” інших і т. д. Збори не дали йому докінчити цього “вірую”, почулися вигуки: провокація, демагогія і т. п. Врешті постановили не допускати подібних політичних промов.

Другим гострим моментом були вибори голови Просвіти. На кандидатів зголошено: Вачевського (сельроб), В. Островського й б. голову Ев. Петриківського. В. Островський зняв свою кандидатуру, але на просьбу зібраних згодився кандидувати. Висліди були несподівані: Вачевський одержав 91 голосів, Островський 87 і Петриківський 81. З огляду на те, що для вибору голови треба абсолютної більшості голосів, кандидатура п. Петриківського відпала. Між першими двома кандидатами треба було перевести друге голосування.

Сельроби зняли дику бучу, домагаючися визнати головою їхнього кандидата і врешті демонстраційно почали покидати салью; інші стрималися від голосування. При другому голосуванні п. Островський одержав 134 голосів, себто таки більше, ніж половину первісно глосуючих, а сельробівський кандидат 4. Вибір присутні зустрінули оплесками.

До ради і на голови 4-х секцій, поза членами попередньої ради п. Глушком (заступн. голови) й Ів. Бондаруком (скарбник) обрані самі представники молодішої генерації: заст. голови п. О. Сакаль, секретар Ол. Проскурня, голова к.-осв. секції М. Тарасюк, муз.-драм. Ар. Сало, бібліотечної С. Авдієнко й орган.-допомогової панна Веремчуківна.

Збори Луцької Просвіти є найкращою ілюстрацією волинської дійсности. Робота “певних” (про що нераз говорилося в “Ділі”) значно скріпила крайні ліві елементи, що вже одержали при першому голосуванні найбільше голосів. Прихильника ж “певних” п. Петриківського, селянство нині таксамо відсунуло від керми Просвітою, як у минулому році відсунуло п. Власовського й Ковалевського. Ці факти багато говорять тим, що вмінють думати.

Збори ще раз ствердили й те, що національно настроєні громадяни є найменше зорганізовані й активні. І лише “сельробівський грім” змусив їх очуняти й збитися до купи при другому голосуванні. На жаль, інші “громи” поки що не спонукують їх до подібного гуртування. А чи не час уже?

Учасник

Діло (Львів, 15 Березень 1932) 3.

“ПРОСВІТА” і АДМІНІСТРАЦІЯ

“Креси” – це країна всяких можливостей, чудес і несподіванок.

На доказ того, що наша думка відповідає дійсности, подаємо тут відпис листа Луцького староства до ради Луцької повітової “Просвіти”:

Starostwo Łuckie L. 215 Pr. Łuck, dnia 12 maja 1928 roku. Do Zarządu Powiatowego T-wa „Proświta” w Łucku. – W związku z zaszłym wypadkiem we wsi. Żydyczynie, gdzie członkowie tamtejszej filji T-wa „Proświta” – Kuszniр Choma i Nastenko Piotr terrorem, a nawet groźbą zabójstwa i podpalenia ks. prawosławnego Szaurelego Bazylego ze wsi Kulczyn zmuszają go do wprowadzenia języka ukraińskiego w miejscowej cerkwi, wzywam Zarząd Powiatowy do niezwłocznego usunięcia wymienionych członków ze wspomnianej filji, gdyż działalnością i której mowa na wstępie, filja ta wychodzi poza ramy obowiązującego ją statutu, a nadto na przyszłość należy baczyć by filja ta poza pracą kulturalno-oświatową żadnym innym czynnościami, niewchodzącym w zakres jej działania nie oddawała się.

O dokonany wykreśleniu z listy członków filji Kuszniра Chomy i Nastenki Piotra proszę mnie powiadomić w terminie do dnia 30. V. 1928 r. Starosta wz. (–) Krasicki.

Вас цікавить, що в даному випадку зробила Рада “Просвіти”? Те, що зробила би кожна установа, знайома з правом: перейшла до порядку денного, з огляду на брак відповідного судового вироку.

Але не може перейти над цєю справою до порядку денного громадська опінія. Вона мусить домагатися, щоб адміністративна влада рахувалася з правом. Обов'язує лише ті розпорядження чи домагання, які є оперті на якомусь розпорядженні вищої влади. По якому ж праву Луцьке староство домагалось виключення членів «Просвіти»? І взагалі, на якій законній підставі адміністрація може звертатися до повітової «Просвіти» з подібними вимогами?

Далі- староство вважає, що дбання про богослужбову мову «виходить поза рами обов'язуючого (Просвіту) статуту». Нагадаємо, що від найстарших часів і до наших днів релігійних культ творить складову частину культури даного народу. Мова в церкві є питанням нашої культури, і власне через те наші «Просвіти» не тільки мають право, але і обов'язок дбати про рідну мову в церкві. Отже староство дарма відмовляє «Просвітам» у функціях, які випливають з самого характеру «Просвіт», як культурно-освітніх установ. Ці функції занедбувалися нашими «Просвітами» з самого початку. Було б бажано навіть, щоб при повітових «Просвітах» були зорганізовані спеціальні церковно-релігійні секції.

Українська Громада (Луцьк, 27 Травень 1928) 2.

НАВКОЛО СПРАВ ПРОСВІТ

Цього тижня п. п. Ол. Ковалевський, Єв. Петриківський та Ів. Власовський як делегати всіх волинських Просвіт, одвідали пана воєводу Юзевського, якому склали проєкт спільного для всіх Просвіт статуту. У двохгодинній конференції делегати зясували ролю й характер Просвіт, відношення до них адміністрації та потребу уможливлення укр. громадянству закласти Просвіти в Дубні, Ковлі й Рівному.

П. воєвода Юзевський уважно вислухав делегацію, зясував свій погляд на характер польсько-українських відносин та зарезервував собі час для ознайомлення з проєктом статуту, який склала делегація.

У найближчому часі делегація відбуде другу конференцію в цій справі з п. воєводою.

Саді

Українська Нива (Луцьк, 1 Листопад 1928) 2.

ЛУЦЬКА ПОВІТОВА ПРОСВІТА

З приводу її завішення

Постановою луцького повітового старости з дня 27 квітня ц. р. завішено й опечатано Луцьку Повітову “Просвіту” з усіма її філіями. Як підставу до завішення подано те, що діяльність “Просвіти” “загрожує публічній безпеці”. Ніяких конкретних закидів покищо не зроблено.

Завішення “Просвіти” відбулося в порядку, вказаному “розпорядженням генерального комісара східних земель з дня 25. IX. 1919 р.”, що ще досі обов'язує на Волині. Порядок цей такий: староство завішує Т-во і входить з внеском до воєвідського уряду про його закриття. Т-ву прислуговує право рекурсу на постанову староства про завішення в речинці 14 днів.

Зачиняє т-ва воєвідський уряд і є в цьому відношенні першою інстанцією, на рішення якої т-вам прислуговує право відклику до вищих центральних інстанцій.

Рада “Просвіти”, як нас інформують, 9 травня внесла відклик на постанову староства до воєвідського уряду. Але цим вона не обмежилася. З доручення ради голови “Просвіти” п. Островського двічі інтервенював у старостві, раз з делегатами пп. Глушком і Тарасюком у наальника воєвідського уряду безпеки й чотири рази делегація в цьому складі зголошувалася на авдієнцію до воєводи, але безуспішно.

Досі ближчих причин завішення “Просвіти” та її філій вяснити не вдалося. Одиноким закидом є те, що останні загальні збори (6 березня) ствердили присутність у складі філій членів селярбівців.

Звичайно, вина за те, що в деяких філіях є члени-селярбівці, не може падати на сучасну раду, що працювала всього півтора місяця, як і на “Просвіту” в цілості. Селярбизм є явищем не просвітянським, а загальним. Найбільше селярбівців є в тих велах і повітах, де “Просвіти” нема. Врешті Т-во “Просвіта” не покликане до того, щоби котнролювати особисті переконання своїх членів чи вести їх евіденцію.

Однаке остання рада подбала більше, ніж усі попередні ради, щоб унеможливити ріжним партійцям роботу внутрі “Просвіти”. Ще в березні видала до філій суворий обіжник з заборорою вносити якінебудь сторонні тенденції в культурно-освітню діяльність філій.

Одночасно нова енергійна рада делегувала жвох своїх членів на люстрацію сільських філій, давши їм повновласть тимчасово завідувати діяльністю тих філій, в яких будуть знайдені хочби й найменші недокладности чи відступлення від статуту.

Не зважаючи на короткий час і надзвичайно тяжкі умовини комунікації, делеговані члени ради, часто ходячи пішки від села до села, перевели люстрацію 42 філій (протягом 3 тижнів). При цьому 8 філій тимчасово зависили, в тому числі 5 філій у ріжних волостях, де ради не викликали до себе довіри з огляду на розполітикованість цих сіл.

Хто знає волинські умовини, той зрозуміє, що нова рада “Просвіти” виявила надзвичайно багато енергії і працездатности, щоб унеможливити якінебудь закиди. Просвітяни, не призначасні до подібного домагання карности й дотримування статуту, вряди-годи нарікали на “суворість” нової ради. Однаке мусіли зайнятися упорядкуванням своєї діяльності. А “Сила” й “Сельроб” з цього приводу зняли великий галас.

І власне в цьому моменті “чистки” “Просвіти” її завішують. Навіть польські громадяни, крім безнадійних шовіністів, розвели руками. Як? Коли раніше про порядок ніхто не дбав, “Просвіта” спокійно жила, а коли вона почала чистку шкідливого елемента, її завішують? Як це розуміти?

Здивування й пригнічення українського громадянства годі описати і то тим більше, що наложення печаток відбулося в Страстну середу. А на другий день Свят не відбулося по селах 70 приготованих вистав. Матеріальні й моральні страти дуже великі.

Українське громадянство, яке було свідком здорової направи в житті “Просвіти” й тішилося унормуванням та підвищенням її культурної праці, переконане, що завішення “Просвіти” буде відкликане, гадаючи, що сталося якесь непорозуміння.

Однаке є і такі, які думають, що причин завішення “Просвіти” треба шукати не в самій “Просвіті”. Зрештою покаже це найближче будуче.

Ното

Діло (Львів, 15 Травень 1932) 1-2.

“ПРОСВІТИ” НА ВОЛИНІ

Луцьк, у серпні 1932 р.

I.

Завішення Луцької Повітової “Просвіти” дня 27. V. ц. р. з усіма її сільськими філіями не можна розглядати, як відокремлене, індивідуальне явище волинського життя. Аджеж давніше були розвязані “Просвіти” в Рівному, Ковлі, Дубні й Володимирі. Індивідуальний характер (і то не зовсім), мають хіба обставини й мотиви урядових актів про зачинення згаданих “Просвіт” та те, що на їхньому місці насаджувалося. Суть і мета цієї акції скрізь та сама.

Волинські “Просвіти” були й є культурно-освітніми організаціями, що мали статутове завдання підіймати національну свідомість мас, давати вихід природньому рухові духа через книжку, часопис, театральні вистави, хори, сходини, виміну думок, духову спільноту.

“Просвіти” були частиною українського культурного життя, частиною кращою, бо організованою, свого роду фокусом, у якому духові рухи скупчувалися й виявлялися вже в формі питомої української культури: шліфованої думки, жаги знання, пізнавання свого місця у сімі народів, мистецтва, морального виховання, підготовки до нових форм сільського господарства й т. д. “Просвіти” служили європеїзації життя мас, поборювали неписьменність і темряву, відсилювали прогрес, гальмували все те, що є ознакою нижчих людських інстинктів – хуліганство, шкідництво, пянство, газарт, марнотратство.

Звичайно, “Просвіти”, як школи виховання молоді й дорослого населення, не могли не притягати до себе уваги тих, що під кермою Сходу йдуть проти національного, а на їхній мові – буржуазного укладу життя. Вони, природно, не могли не намагатися влізати до “Просвіт”, щоби перешкоджати національному вихованню мас і сіяти зерно свого національно-безбатченківського кукілю. Але “Просвіти”, як національні культурно-освітні організації, скрізь – з більшим чи меншим успіхом – поборювали це засмічування свого національно-виховного апарату. Це поборювання є дуже важливим фактом.

Недовподоби було декому ця здорова робота “Просвіт”, але закиди йшли не в бік цієї праці; їм закидали власне замахи на цю роботу з боку противників національного виховання мас. А одночасно на місці здорових культурно-освітніх організацій – “Просвіт” – штучно витворювалися й витворюються такі організації, як “Світло”, “Рідна Хата”, а по селах – секції політичної організації ВУО – “просвітянські хати”. Це насаджування на місці зачинених “Просвіт” інших організацій згори багато вияснює в історії волинських “Просвіт”.

II.

У Луцьку поруч “Просвіти” від трьох років існує “Рідна Хата”. Кожна з тих організацій вели працю у властивому їй напрямі. Витворилася зрозуміла конкуренція. Але “Просвіта” мала ту перевагу, що її створили маси й біля неї купчилося понад 130 сільських філій. “Рідна Хата” як організація клубова (ресторан, карти й т. д.), а разом з тим і організація певного політичного забарвлення не могла рахувати на маси. Тому-то перед роком повстає ще одна політична організація ВУО, яка ставить собі за завдання здобути маси, для чого в статуті забезпечує собі закладання “просвітянських хат”, кружків “Сільського Господаря”, “Союзу Українок” і т. д.

Ясна річ, що ця “виховна” робота, ведена політичною організацією, повинна мати політичний характер, – тому то вона при політичній організації і упланована. В цьому відношенні структура ВУО дуже нагадує структуру – як хто хоче – комуністичної партії з “культпросветами” чи фашизму з його виховними апаратами. Селянські маси, відчувши чисто політичні тенденції “Рідних Хат”, “просвітянських хат”, “союзів українок громадської праці”, поставилися до них з резервою, а навіть і з певною неацією. ВУО не вдалося закласти протягом року ні одної просвітянської хати, ні одного свого “союзу українок”. Лише в останнім часі на Ковельщині, якось зліпив один батюшка таку “хату” з свого ближчого оточення.

А трохи пізніше завішують Луцьку Повітову “Просвіту” на тій підставі, що вона “загрожує публичній безпеці”. Минуло три і пів місяця, але про якісь конкретні закиди щодо цієї загрози публичній безпеці не чути. Досі ми чули лише один закид: що на загальних зборах “Просвіти” дня 6 березня ц. р. сільроботи хотіли захопити “Просвіту” в свої руки; однак це їм не вдалося і в раді нема ні одного сільроба. Здавалось би, що після того, як загальні збори своєю численною більшістю сільробів до провладу не допустили, а значить загрозу сільробівських впливів усунули, “Просвіта” повинна мати можливість вести далі здорову, статутову національно-культурну працю. Однак, сталося інакше: після поразки сільробів “Просвіта” була завішена. Цей факт викликав здивування навіть серед місцевого польського громадянства.

Дошукуючись причин цього явища, українське, а навіть і польське громадянство прийшло до висновку, що до завішення Луцької “Просвіти” приклали руку провідники ВУО, розраховуючи на те, що після її завішення члени її сільських філій закладатимуть “просвітянські хати”. І справді, дуже швидко після завішення Луцької “Просвіти” керманічі ВУО за допомогою декількох людей захопили помешкання філії “Просвіти” в с. Городку й заклали там “просвітянську хату”, приобіцявши зате допомогти відкриттю кооперативи. Після цього вжито дуже багато ріжних заходів до заложення таким способом “просвітянських хат” по інших селах, але нічого вдіяти не вдалося: ні одно село мати в себе “просвітянську хату” ВУО не погодилося.

В своєму переконанні, що до завішення Луцької “Просвіти” приклало своєї руки ВУО, українське громадянство ґрунтується й на тому, що орган ВУО “Укр. Нива” в цілій низці статей обстрілювало Луцьку “Просвіту” й перед завішенням її і після цього факту. Нагінка на “Просвіту” була така відкритою ясно, що мусимо тут дещо зачитувати:

“Укр. Нива” ч. 12 з дня 19. III. 1932 р. (зараз після поразки сільробів на загальних зборах “Просвіти”): “У луцькому повіті Волинське Українське Об’єднання ще праці своєї не розпочало”... “А розпочавши цю працю, поставимо всіх панських (!) підбрихувачів і льокаїв фашизму на свої місця”... “Поживемо далі й побачимо, що УНДО забере осикового кілька у всю просвітянську роботу в Луцькому повіті”... “для нас не може бути байдужою справа організування народньої освіти”... “Сьогодні українська (не ніби укр.) інтелігенція (з ВУО Ред.) має не тільки охоту та плян, але вже має навіть організаційні рамці, в яких може в широкому масштабі розпочати цю просвітянську працю (“просвітянські хати” Ред.) “Від час організації ВУО всі заскорозлі в рутині передпотопових освітніх методів просвітні діячі мусять або цілковито зревідувати свої просвітні методи, або зникнути з поверхні громадського життя”... – Ці цитати взяті зі статті “Навколо Луцької “Просвіти””.

“Укр. Нива” ч. 18-19: “Просвітянщина – то типова чорна рада... її основою було ворохобство”...

“Укр. Нива” ч. 20: “свідомо ми відійшли від просвітянщини з розхристанним партійництвом”... “я докладно заналізував суть просвітянщини, як кінцевого стану того національно-громадського руху на Волині”... “то закінчення величавого відруху”... “Просвіти й кооперація виконали чорну працю, підготовчу, вступну” (до праці ВУО Ред.).

Все це було написано до завішення Луцької “Просвіти”. Ясновидяче пророкування “закінчення” просвітянщини, “вбиття осикового кілька”, а навіть пам’ятник просвітянщині в формі сконстатування, що вона “виконала підготовчу роботу” та певність, що настала пора для роботи ВУО на могилі “Просвіти”, багато говорять.

Але “Укр. Нива” продовжує довбати Луцьку “Просвіту” й після її завішення, очевидно, побоюючися, що вона таки не вмре. В ч. 29-30 навіть закинуто провідникам “Просвіти”, що вони мають угоду з сільробами, мабуть, з метою вказати кому слід, що надій на нормальну національну працю “Просвіти” вже бути не може.

Оця пресова атака на Луцьку “Просвіту” перед її завішенням, це додзьобування її після завішення, оце намагання захопити її філії ще до вирішення її долі й та шалена агітація, що ведеться по селах серед просвітян за закладання “просвітянських хат” ВУО, ще більше переконують українське громадянство щодо участі керманічів ВУО в витворенні сумної анабіози Луцької “Просвіти”, що називається “завішенням”.

III.

Завішення Луцької “Просвіти”, як і зачинення інших “Просвіт” на Волині, делікатно кажучи, є наслідком грубого непорозуміння й незнання дійсності. Щодо домагань ендецького політичного табору Волині, то є вони плодом сліпої ненависти до всього українського. Але якіж практичні наслідки зачинення й завішення “Просвіт” на Волині мають ті, що це роблять?

Першим прикладом є різниця між селами в яких працювали “Просвіти” та в яких “Просвіт” не було. Різниця така велика й помітна, що про це нема потреби багато говорити: перші села пробуджені до культурного життя, другі – відстають на десятки років. І це у всіх відношеннях – умового розвитку, ведення господарки, гігієни, добробуту, моральності й т. д. Отже зачинення “Просвіт” викликало помітний регрес, обниження культурного й цивілізаційного рівня, господарства, добробуту, грошових спроможностей і етичних засад. Потерпів на цьому не лише український нарід, але й ще хтось.

Як сказано вище, як мотив до закриття “Просвіт”, використовували замах на них з боку селробкомуністів. Хоча всім відомо, що ці партійні течії не стоять у ніякому відношенні до праці “Просвіт”, а навпаки є ворожими до неї. Наслідком зачинення “Просвіт”, як на Ковельщині й Дубенщині, якраз був сильний розвиток комунізму і селробізму. До того самого доводить і “праця” ВУО та завішення “Просвіти” на Луччині. “Земля Волинська” ствердила, що на період цієї “праці” ВУО припадає найбільший зріст комуноселробізму. І це цілковито зрозуміла річ: де припиняється вплив української національно-виховної організації, там мусять здобувати собі впливи протинаціоналісти. Отже завішення й зачинення “Просвіт” лише сприяє як каже “З. В.” “комунізації” Волині.

Надії на те, що з замкненням “Просвіт” сільська молодь піде до штучних новотворів у ролі “Світла”, “Рідної Хати”, “просвітянських хат” чи “союзів українок ВУО”, цілковито завели. Огірчена молодь або, стиснувши зуби, чекає на відчинення “Просвіт”, або, підштовхувана цим огірченням, іде до селробкомуністичного табору.

Помимо того, що закриття “Просвіт” не дало користей тим, які їх очікували, а навпаки, підмінувало молоду Волинь, сама протипросвітянська акція, ведена ВУО, має всі признаки якогось безглуздя. Припустім, що хтось вірить у прихильність населення до ВУО й у те, що воно пошириться на Волині враз зі своїми хатами й союзами, то простору для цього має багато. На Волині є ще біля півтори тисячі населених пунктів, де нема “Просвіт”. Яка ж тоді мета в керманічів ВУО нищити луцьку “Просвіту”, довбаючи її в своїй пресі вже від кількох місяців? Хіба для того, щоби на Волині зникли всі українські організації: алеж хоч вони і будуть зачинені, то організації ВУО нарід не прийме.

IV.

Зачинення українських “Просвіт” на Волині, як бачимо, нічим не може бути виправдане. Щодо “користей” від їх зачинення, то ті, що їх очікували, вже самі переконалися, що таких користей для себе не осягнули. Зате українському народові причинили вони величезну шкоду, гальмуючи його культурний і цивілізаційний розвиток і господарський поступ, а разом з тим підриваючи його добробут, старі моральні підстави життя й національні настрої та сприяючи розвиткові комуноселробізму.

Із зачиненням “Просвіт” Волинь повертає назад на десятки років у позитивних явищах життя, зате йде вперед – у негативних. Такі самі наслідки дасть і вже дає Луччині завішення луцької “Просвіти”.

Наслідки експериментів з “Просвітами” Волинь мусять серйозно зацікавити ширше українське громадянство, якого обовязком забрати належний голос у справі відновлення діяльності всіх “Просвіт” на Волині, як одинокий рятунок проти здичавіння молоді й культурного та економічного занепаду маси населення.

Голос цей повинен бути одностайний і рішучий.

Senex

Діло (Львів, 12 Серпень 1932) 1-2; (Львів, 13 Серпень 1932) 2.

ПРОСВІТА ЧИ ТЕМРЯВА?

(Допис з Волині)

Як відомо, в минулому році зачинено на Волині дві повітові “Просвіти” – в Луцьку і Крем'янци з усіма їхніми сільськими філіями. Ради обидвох “Просвіт” зложили відклик на децизію воєвідського уряду до міністерства внутрішніх справ у законному речинці. У листопаді рада луцької “Просвіти” делегувала до міністерства голову п. В. Островського. Справу волинських “Просвіт” порушували і на соймовому терені. Одначе досі відповіді нема і дальша доля “Просвіт” невідома.

До цього треба додати, що багато-тисячні просвітянські маси все ще надіються на те, що справедливість візьме гору і “Просвіти” будуть відчинені. Ця надія випливає з того, що згадані “Просвіти”

були зачинені не за якінебудь провини, а з чисто політичних міркувань: щоб очистити дорогу для певнівських просвітянських хат.

Населення Волині дало доказ, що воно залишається вірним своїм “Просвітам” і просвітянських хат не бажає. Від часу закриття “Просвіти” у згаданих повітах не повстала ні одна просвітянська хата. Навпаки (як кажуть, з наказу центрів) зголосилися до ВУО в справі заложення просвітянських хат у інших повітах сотні сельробів (а може й членів КПЗУ), щоби найти собі легальну покришку для своєї політичної роботи. Очевидно, ці слуги московського інтернаціоналізму розуміють, що в “Просвітах” їм місця не буде.

В останніх часах багато говорять і пишуть польські політики про відрубну українську культуру та про задоволення культурних потреб українського народу. І пишуть не лише приватні органи, але й органи проурядові. А п. Леон Васілевський на зборах “орієнтальних кул млодих” навіть проголосив необхідність надання українцям культурної, а потім і територіяльної автономії. Це саме проголосили й ППС в “Роботніку”.

Після подібних заяв як приватних політичних кол, так і представників проурядового табору льогічно “Просвіти” на Волині вже повинні бути відчинені. І то тим більше, що за десять місяців після завішення луцької “Просвіти” саме волинське життя значно змінилося.

Українське населення висуває рішуче домагання якнайшвидшого відчинення “Просвіт” і не лише в згаданих жвох повітах, але й по всій Волині з дуже поважних міркувань.

У звязку з кризою, зубожінням населення й відсутністю по селах культурно-виховних організацій та засобів (бібліотек, читалень, театрів, хорів) помічається моральний розклад деякої частини молоді: хуліганство, напади на весілля, забави й вистави, ножі, крадіжі й т. д., – ось що сьогодні починає надавати характер життю наших сіл.

Крім того, брак тих самих культурно-освітніх організацій і засобів дає широкий ґрунт для дальшого ширення сельробівщини. Досить згадати, що на Водохрещі сельробівці Ковельщини повивішували на церквах червоні прапори. А там давно вже “Просвіти” нема – нема значить тих вогнів, які освітлювалиб для молоді правильні національні шляхи.

Все це ставить перед нами пекуче завдання: домагатися якнайшвидшого відкриття “Просвіт” і уможливлення їм праці в імя оздоровлення й піднесення культури для рятунку від економічних злиднів.

Просвітянин

Діло (Львів, 8 Лютий 1933) 1-2.

БЕЗ КУЛЬТУРИ Й ОСВІТИ?

Волинь, 8. VII. 1934

I.

Як повідомляла вже преса, міністерство внутрішніх справ затвердило децизію волинського воєвідського уряду про закриття “Луцької Повітової Просвіти”. Здається, є таке саме рішення щодо “Просвіти” в Кременці. Ліквідаційні збори луцької “Просвіти” вже відбулися дня 1. VII., і спеціальна комісія розпочала ліквідацію т-ва. Очевидно, те саме буде й в інших повітах.

Таким чином українські культурно-освітні товариства на Волині пересталиб існувати як правно, так і фактично.

А щож далі?

Невже природня потреба освіти й культури, яку так сильно відчувають національно свідомі українські маси Волині, що “їм на імя майже – мільон”, мали би бути викреслені із завдань часу? Отак ті маси й залишились би назавжди поза культурою й поступом?

Для кожного – здається – повинно бути сьогодні зрозумілим, що живий, здоровий нарід не може нагло спинитися у свому природньому гоні до вищости й занидіти на мертвій точці.

А значить – він буде шукати собі світла та вищих фор думання, відчування й чину. Лише де, й якою ціною?

Ця власне обставина повинна зацікавити не тільки українське громадянство, але й ще декого. І тимбільше, що поза закритими “Просвітами” нема на Волині ніякого українського загального культурно-освітнього товариства, якщо місцевий “Союзу Українок” (з централею в Рівному й кількома філіями по повітах) уважати за спеціально жіночу організацію вужчих завдань.

II.

Що змінилося з моменту припинення в діяльності й закриття “Просвіт” на Волині? Аджеж були такі, що робили їм просто дивовижні політичні закиди. Чи з того часу припинився радянофільський рух? Чи молодь національно настроєна стала більше поміркованою? Чи припинилися політичні процесии? І чи взагалі насатал якась політично-національна ідилія на “тихій Волинській землі”?

Навіть найбільші вороги закритих “Просвіт” цього не скажуть. Навпаки, всі ті, які вміють називати явища своїм іменем, признають, що в останніх роках, коли “Просвіти” стояли зачинені, відбулося на Волині найбільше радикально-комуністичних і націоналістичних рухів та найбільше великих процесіів.

Отже “Просвіт” нема, а ті самі політичні явища є, і то у скріплених розмірах. Очевидно, закриття “Просвіт” у цьому напрямку нічого не дало, як і їхнє існування на ці явища не впливало.

Далі. Природний національно-свідомий ріст молодшої генерації не спинився ні на хвилину і все йде вперед – лише нервовими кроками. Неіснування “Просвіт” цього руху не спинило, бо спинити не могло.

То може нема й потреби в “Просвітах”, коли після їх смерті нічого не змінилося?

Ні. Українському народові залежить на тому, щоби духовий ріст молодшої генерації відбувався організовано, себто – методично й під проводом підготовлених педагогів і діячів, а не нікому незаниханих проводирів з невідомими цілями й під невідомою рукою.

Тут і може бути поставлене серйозне питання: “Чи не більше нормально протікало б сьогодні життя й дозрівання молодого українського покоління, коли би були існували “Просвіти”? Бо... не було б у душі цього покоління рани й гіркої почуття, а на шляху – різних спокус.

Маємо на увазі – анархізацію молоді, все частіші deboші, карні злочини і т. д. І власне там, де не стал ніякого культурного проводу. Кому це на користь?

А може українська молодь зрілася власного національного життя й пішла до інших, неукраїнських організацій культурно-освітнього характеру? Хіба кожний безсторонній спостерігач скаже, що ні. Поодинокі випадки ніхто не посміє узагальнювати.

Молодь йде в тому ж напрямі, лише без проводу й через те дуже часто сходиться на манівці та причиняє і своєму громадянству й собі немало прикроців, розчарувань та нових ран у душі.

III.

Все це підкреслює думку, що українська молодь, яка раз уже прокинулася національно й побачила світло, без цього світла не обійдеться і повинна мати свої культурно-освітні організації, які давали б їй нааарямок і охоронили б від манівців.

“Просвіт” уже нема.

Але український нарід без культурно-освітніх організацій обійтися не може. Він уже повинен їх мати. Бо це є його природною потребою.

Тому українське громадянство Волині повинно серйозно подумати про долю блукаючої сьогодні молоді й зробити все, щоби вона не була позбавлена духового світла, джерел культури й розваг.

Життя у своєму ході міняє свої форми й ставить щораз нові вимоги. На культурно-освітньому полі в останніх роках вродилося чимало нових умовин і проблем. Очевидно, й форми та методи культурно-освітньої праці серед мас мусять бути у дечому змінені.

Маючи все це на увазі, волинська інтелігенція повинна б уже тепер зайнятися цим старим культурницьким питанням у нових умовах і формах.

Час не жде. Молода генерація хворіє від незадоволеної духової спраги.

Senex

Діло (Львів, 12 Липень 1934) 3.

ДОЛЯ ОДНОЇ “ПРОСВІТИ”

Нам пишуть з Здолбунова що “Просвіта”, яка була заснована в с. Здовбиці і яка гуртувала в собі все тамошнє свідоме українське громадянство – зазнала тяжкої “опали” від місцевої адміністрації. “Опала” ця виявилася в формі заборони Просвітянських вистав, в котрих найпродуктивніше проявлялася діяльність “Просвіти”. Чим це викликано – невідомо. Дописчик з жалем робить висновок, що це мабуть звязане з ухвалою конституції в Варшаві, яка запевняє всім громадянам необмежений розвиток культурно-національний, а нам остається лише запевнити нашого шановного дописчика, що це є не що інше, як звичайне “непорозуміння” місцевої адміністрації. Нам це не першина, та й до того не приходиться забувати стару нашу приказку “не стільки пан – скільки підпанок”.

Наш Голос (Луцьк, 1 Травень 1921) 3.

“ПРОСВІТА” БЕЗ ПЕЧАТКИ

Така Українська культурно-просвітня установа є в Ковлі. Хоч ця “Просвіта” заклалася не так давно, але в порівнанні зі своїми засобами, вона зробила, можна сказати, більш від усіх наших волинських “Просвіт”, бо працюють в ній люде, обдаровані великою силою духа і енергії. Оскільки нам відомо, робота цієї “Просвіти” зовсім не входила з рамок своїх, виключно національно-культурних завдань і нас дуже здивувала інформація одного Українця, не давно приїхавшого з Ковеля, про те, що Ковельське староство заборонило Просвіті вживати на офіційних паперах свою просвітянську печатку. Про інші прояви ковельського “братерства” ми згадаємо потім, а зараз лише питаємо: що спільного має просвітянська печатка з “високою” політикою ковельської адміністрації? Може вона (печатка) перешкодою стоїть на шляху польсько-українського порозуміння і згоди польського громадянства?...

Наш Голос (Луцьк, 1 Травень 1921) 4.

ПРОСВІТА У ВОЛОДИМИРІ ВОЛИНСЬКОМУ

Там, де напружені сьомі літ чути було лише зойки-плач нещасного люду, де після великої всесвітньої війни ніби в наругу над вільнолюбним українським народом Волині чиняться великі насильства навіть над святами святих, – нарешті несміло та глухо, ніби з домовини, почувся клич до самоосвіти серед затурканого лихом люду. 2. січня минулого 1921 р. дали ми дозвіл на заснування у старокняжому українському Володимирі товариства “Просвіта”.

Протягом однорічного існування свого тов-о “Просвіта” зазнало багато всяких перешкод. Одна й та сама польська влада вимагала поновного затвердження статута. Далі тов-о “Просвіта” береться до заснування початкових приватних шкіл. Але за всякими причіпками чисто формального характеру й репресіями з боку функціонерів уряду “Просвіта” дозволу на провадження науки в своїх чотирьох школах на Володимирщині так так й не отримала.

Тядкий та тернистий шлях стелеться перед “Просвітами” Волині. Проте на других з черги загальних зборах Товариства з дискусії про діяльність Тов-а помітно було неопозитну надію на кращі для нас часи.

Присутні на зборах члени не могли також не торкнутися й питання про українізацію служби Божої. По думці постанови Волинського Церковного Згзду у Почаїві збори одногосно ухвалили домагатися від нашого духовенства, аби негайно приступило до відправи служби Божої на нашій рідній українській мові.

Присутній

Письмо з Просвіти: літ.-просвіт. тижневик (Лютий 1 (ч. 7-8), 1922) 62.

ДУБНО

Вибори до “Просвіти”

Дивні діла творяться у нас. В той час, як “Просвіта” по своєму призначенню мусила б обслуговувати лише культурно-національні потреби всього населення, усвідомлюючи широкі верстви повіту, є люде серед нас, які хочуть надати “Просвіті” своє лице, підібрати до праці людей лише однієї партії. Не розуміють ці люде, засліплені або фанатизмом партійної доктрини, або якимись іншими цілями, що тим самим перетворюють “Просвіту” з позапартійної культурно-національної організації в партійну інституцію, вводячи її в орбіту партійної боротьби, політичних сварок і суперечок. В “Просвіті” мусить бути лише річева праця, а не партійна балаканина.

На превеликий жаль, останні вибори до повітового товариства “Просвіта” в Дубні, що відбулися 27 березня, дали якраз оці результати, про які згадували вище. Не станемо говорити про те, як відбувалися збори, як підготовлювались до них наші “партійні молодці”, зазначимо лише, що “Просвіта”, наслідком цих зборів, має тепер виразно партійне лице. “Вибрали” людей лише однієї партії, яка йде разом з москвофилами, яка стратила навіть свою природню назву.

Що з того вийде, покаже майбутнє, а тут з сумом можемо констатувати, що широкої праці свідоме населення від неї чекати не може й відповідальности за неї взяти не захоче. Й це мусимо з рішучістю підкреслити.

Бо віднині у нас “Просвіта” є в руках однієї партії, члени якої звязані тим програмом, який віддихає від нього широкі верстви позапартійної інтелігенції.

З денникарського обовязку подаємо склад теперішньої президії: голова ради М. Чучмай, й члени п. п.: Андрощук, А. Камінський й Чрняк. Заступники: п. п. Собчук, О. Бугаїв і Поважук. Ревізійна комісія, п. п. Кудак, А. Сенбу; заступники до рев. Комісії Вишневецький.

Ці імена “відомі” громадянству лише, як урядові особи партії “сельроб”. Переказують “злії язики”, що посол Чучмай влаштував бенкет з приводу такої перемоги, на якому, серед ріжних тостів, з задоволенням констатувалось усунення з ради “Просвіти” двох членів, які відстоювали позапартійне обличчя “Просвіти”, та вибір до неї людей на підставі їх громадського досвіду та праці на користь нашого народу.

Сумна перемога, бенкет, від якого відбиває “пиром під час джуми” – одне лише й можемо сказати.

А. Будяк.

Українська Нива (Луцьк, 8 Квітень 1927) 3.

ЩОБ НЕ ПОГАНІВ Т-ВА

(с. Верхівка, пов. Луцьк)

В початку квітня цього року вдалось заснувати в нашій селі Верхівці філію “Просвіти”. Наш сільський філософ, політик і артист ріжних дурничок, Констянтин Левчук теж вписався в члени філії. Спочатку ми думали, що Левчук буде путнім в Т-ві чоловіком, але йому не сподобалось в “Просвіті” і через дві неділі по вписанню в члени, він відказався від “Просвіти”. Пішов другим шляхом; стає що-неділі добре випивати, та виспівувати по селі соромних пісень. Всі завидували Левчукові, що вже така пізня осінь, а Левчук іще п’яний. Аж дав Бог забіліли поля від снігу, а в селянина Тимоша Добровольського забіліло подвір’я від фасолі, яку Левчук з товаришем брав в Тимоша, а в мішку була діра і фасоль сипалася.

Такої дрібної по суті справи не слідби й порушувати. Але на жаль вона відбивається на нашій філії. Левчук був членом та ще й ревізійної комісії і вороги філії а то й невідомі люде ізза пана Левчука показують пальцем на філію. Хай-же вони знають, що “Просвіта” існує для боротьби з народньою темнотою, яка є

головною причиною зіпсуття, п'янства і злодіяцтва і зіпсованих людей викидає зпосеред своїх членів та ще перед громадянством нап'ятовує. Не тому є між нами всякі Левчуки, що на селах повстають філії Т-ва "Просвіта", а якраз навпаки – є вони в нас тому, що досі по наших селах не було того світла, яке несе за собою на село Т-во "Просвіта".

Член філії

Українська Громада (Луцьк, 4 Грудень 1927) 5.

ПРОСВІТКУ НЕ ДАЮТЬ

(с. Вел. Фільварки, Кремянецького пов.)

Наше село дуже було темне, хоч і лежить на великому такті з Кремянця до Ямполья. Але в останній час кращі наші громадяне, які бажануть, щоби "і в наше віконце засвітило сонце" заклали читальню. Під читальню відпустив свою хату гром. Евген Теодорович. Виписали книжок, газет і ин. Літератури. У вільні від роботи дні почали збиратися люде – переважно молодь – хлопці й дівчата, щоби самим почитати, довідатись і другим розказати, що діється в світі та взагалі свідомішими стати. Деякі почали вчитись своїх національних танців. Але ото 29 травня ц. р. зібралось людей більше число, так що в тісній хаті не могли вміститися і частина переважно молодь вийшла з хати до стодоли і там почали танцювати. Саме на тих танцях застав їх місцевий комендант поліції з Катербургу з поліціантом і склав протокол про нелегальне зібрання.

Як світ світом стоїть, то ніхто з нас не знав, що танцювати в свято хлопцям і дівчатам є "нелегальним зібранням". І от таке "нелегальне зібрання" Евгена Теодоровича, який тільки й винний, що відпустив свою хату під читальню, кремянецьке староство оштрафувало на 50 зол. В цій справі п. Евген Теодорович вніс рекурс (відклик) до воєводства. Може воєдство і звільнить його від цієї кари, але якби там не було, а поки що він потерпів за справу громадську, за справу нашої "Просвіти".

Місцевий

Українська Громада (Луцьк, 11 Грудень 1927) 5.

ПРОСВІТЯНЕ, ТРЕБА РУХАТИСЬ!

(с. Варковичі на Дубенщині)

Від певного часу наша Філія "Просвіти", одна з діяльних в повіті стала виявляти, як не бездіяльність, то дуже слабу активність. Не ставить філія не вистав ані концертів і взагалі не сповняє тих великих завдань, що на ній лежать. Правда, не слід ставити це в вину всій Раді Філії. Одначе треба одверто сказати, що не на місці теперішній голова Філії. Головою філії повинен бути дійсний голова, а не "голова" на папері, особа майже не письменна, що не має найменшого поняття про просвітянські справи. Гадаємо, що не гаразд нам, варковчанам коли значно краще працюють молодші і слабші за нас сусідні філії "Просвіти" в Білобережжю і Костянці, які навіть під боком у нас, в Варковичах, ставлять вистави і взагалі виявляють якусь рухливість. А ми? Або безрадно розводимо руками або піддаємось безсоромній розкладовій агітації відомих сільробів Т. і К. (тільки на щастя двох маємо!), проти дійсних робітників філії (не сільробів). Пора вже з тим усім скінчити. Час взятись до праці. Перш над усе треба скликати в найскоршій часі загальні збори членів філії, на яких до ради, особливо на голову, обрати більш діяльних та відповідніших людей. Під'южувачів за ворожу і антипросвітянську діяльність з членів філії виключити бо киринникам, що крім кирині нічого більш не роблять в поряднім Т-ві не місце. Після того з новими силами і свіжими людьми у проводі розпочати працю на ширшу скалю. Одначе не слід обмежуватись тільки виставами, коли б тільки на те стало енергії. Праця просвітянська не в тому тільки. Є багато способів просвітної праці. М. ин. Дуже корисним є спільне гуртове читання книжок і часописів не тільки в читальні, але й у селі в господарів, які на це згодяться. Дуже гарна була торік думка у просвітян – влаштувати курси шиття і крою. Це торік перевести не вдалось, тому треба цю гарну думку зреалізувати тепер. Справа до переведення, правда, не легка, але все перевести при бажанню можна, тільки треба не лінуватись. Одним з чергових завдань Раді філії має бути акція за приєднання нових членів зі старших селян. Найвищий час їм перестати вже товктись у свята біля Зігеля або Волька, пора разом з молоддю стати всім як один членами "Просвіти". Треба подумати просвітянам і про читання лекцій та рефератів. Зміст рефератів при бажанню можна роздобути в Матірному Т-ві "Просвіта" у Львові та й Рада Повітового Т-ва теж мусіла б дещо допомогти нам в цій справі (на те вона називається повіт. центром). Філія "Просвіти" мусіла б запросити також інструктора Ревіз. Союзу Укр. Кооператив з Луцька, щоби прочитав у нас лекцію про кооперацію. Необхідно послати хоч по одному чоловікові від філії на курси кооперативні і просвітянських робітників. Взагалі багато й багато при добрій волі і енергії можна зробити. Треба тільки хотіти. Інструкція, як і що Філія "Просвіти" може і повинна робити, є в календарі "Просвіти", яку мусять прочитати і старатись перенести в життя, принаймні те що можливе, кожний діяльний просвітянин, це є його обов'язок. І коли-б хоч десяту долю ми перевели з того, що там написано, було-б дуже добре.

Отож не слухаймо підшептів киринників з підтягу Сельроба. Натомість об'єднаними зусиллями всіх здорово-думаючих просвітян зміцнюймо сілу нашої просвітянської сім'ї. Тільки працею та енергією під добрим умілим проводом та через національну свідомість дійдемо до кращого завтра.

Місцевий

Українська Громада (Луцьк, 11 Грудень 1927) 5.

ПОГАНА СПРАВА

(с. Хворостів на Володимирщині)

В цьому році в нашому селі зорганізувалась читальня "Просвіти". І слава Богу. Але попали до читальні люде, що тільки опаганюють Т-во і дають другим поганим примір. А таким є в нашому селі сам секретар "Просвіти". Є він і радником в Олеській гміні. Недавно зі своїм братом бувшим солтисом прийшли вони на весілля до Гриця Васейко, де був між іншими запрошений Карп Багнюк, і його вони побили. Той же секретар панас Ужвій, наприклад, 20 листопаду, на весіллі у Герамисо Шведа, так бідолага напився, що принесено його до дому без памяти. Замість дати приклад другим, то він ширить тільки згіршення. А як то булоб радісно й корисно, колиб той гріш, що йде на зло, пішов на культурно-освітню справу... Але дати пару грошей на добротинні цілі – то тяжко, хоч в той час наша молдь несе можливо останній гріш ще й з радістю до якої небудь коршми. Треба, щоби читальня "Просвіти" звернула на це свою увагу, бо це виходить тільки на шкоду добрій культурно-освітній справі, тим більше, що це не є окремих випадок.

Той, що бачив

Українська Громада (Луцьк, 11 Грудень 1927) 5.

РУХ НА СЕЛІ

(с. Лунів, пов. Горохів)

1927 р. заходами б. сенаторки Олени Левчанівської в нашому селі засновано філію Т-ва "Просвіта" в Горохові й кооперативу. Філію "Просвіти" зложено ще в травні й перші її кроки були успішні. Аматорський гурток при філії поставив 2 вистави ("Наймичка" і "Хмара"), на яких аматори грали дуже гарно. На зібрані з вистав гроші винайнято на 2 роки помешкання для філії.

На жаль досі філія не розвивається як мусіла б. Членами є переважно молодь чоловіки, а хлопці не гортуються до "Просвіти" лише до пивної й до вулиці, а дівчата також обминають "Просвіту", бо їм батьки кажуть, що їх ніхто заміж не визьме, як запишуться до "Просвіти". А скажіть но дівчатка, чи в сусідньому селі Бубнові, де багато молоді записано до "Просвіти", вже ніхто не жениться і заміж не виходить?

Кооператива заснована в листопаді. І тут те саме явище. Праця йде гарно, але і в кооперативі мало членів, бо люде не свідомі величезної ваги кооперативу, не розуміють, що кооператива для їх добробуту. Крім того нема працюючих, бо не легко найти в такому закутку людей, які знають кооперативну справу.

До всього того треба додати, що багато шкодив справі п.-о. Вибач, запеклий україножер і ворог культурно-освітнього руху. Але дякувати Богові й старанням людей о. Вибач вже усунений з парафії і на його місце прийде пан-отець Рафальський Олександр, який – надіємося, не буде перешкоджати культурно-освітньому рухові в нашому селі.

Тільки самим нам треба стояти твердо, свідомо підтримувати свої дві рідні установи і стреміти до їх якнайбільшого розвитку.

Л.

Українська Громада (Луцьк, 15 Квітень 1928) 5.

З ДІЯЛЬНОСТІ ФІЛІЇ "ПРОСВІТИ" В м. РОЖИЩЕ

З часу, як на чолі філії "Просвіти" в Рожищах став п. Филипович (керівник відділу Українбанку), рожищська Філія виявляє активну діяльність. Заходами філії 17. IV відбувся концерт (хор і сольоспіви), а 18. IV – свято на честь Т. Шевченка. В програмі свята входили хорові співи, деклямації, 2 дії "Невольника" та реферат, який виголосив пос. Власовський. Концерт і свято пройшли успішно. На подяку заслуговують п. М. Лукомський, студент політехніки, п. ніна Лукомська та Олекса Козачук. Драматичний гурток філії з часу відновлення праці філією поставив уже кілька вистав і за одержані гроші найняв помешкання для Філії.

Українська Громада (Луцьк, 27 Травень 1928) 3.

ЧАРТОРИЙСЬК, ЛУЦЬКОГО ПОВІТУ

("Гр. Г.") 7 14 жовтня в м. Чарторийську відчинено філію Луцької Просвіти. До цього часу в цілій Чарторийській гміні, що нараховує до 25 громад з українським населенням поверх 12.000 чолов., не було жадної української організації.

Просвітянський реферат у день відкриття філії виголосив делегований радою Луцької Просвіти посол І. Власовський. Після того відбулися вибори управи філії. На чолі управи став Є. Гаркуша.

Українська Нива (Луцьк, 8 Листопад 1928) 4.

БЕЗПРОСВІТНА ТЕМРЯВА

Село Хорохорин, Луцького повіту

До "Укр. Ниви" пишуть:

Шість літ існує вже Просвіта в с. Хорохорині, Щуринської гміни, Луцького повіту; її закладено стараннями селянина Ананія Войтюка ще 1922 року. Так. Шість літ минуло цього року від засновання нашої філії й можна сказати, що цих шість літ філія змарнувала, бо за весь час не проявила жадної культурно-освітньої діяльності.

Я тільки коротенько скажу про те, що зробила наша філія за цих 6 літ, бо не хочу та й не маю часу порпатися в тому бруді, який запанував у Хорохорині.

За весь час свого 6-літнього існування т-во дало тільки 4 вистави (“Мартин Боруля”, “Борці за мрію”, “Пан писар” та “Мати-наймичка”) в той час, як інші сусідні філії давали по 4 вистави (щонайменше) на рік.

Найбільшу діяльність проявила наша Просвіта в кінці 1927 р. та на початку б. р., коли на селі був Всеволод Дідковський, який приклав усіх зусиль, щоб піднести культурний рівень нашого села. Коли ж він виїхав з Хорохорина в травні б. р., громадська праця в нас зовсім припинилась.

По-між членами запанувала незгода, бо кожний хоче бути старшим в Просвіті, і щоб його слухались. Та й членів тих не дуже багато вписалось, більшість несвідомі, решта – півсвідомі.

Члени набрали багато книжок на власні руки з просвітянської бібліотеки, поки зовсім не розібрали її; коли ж треба була віддавати назад, то виявилось що більша половина книжок невідомо де поділася, решту ж у дуже малій кількості повернено, та й то вже знищеними. Цей факт свідчить не тільки про відношення членів до Просвіти, але й про піклування її президії про громадське добро.

Виписала наша Просвіта кілька часописів, але, завдяки ріжним “цензорам”, часопис попадав до Просвіти дуже рідко.

Ріжні солтиси та десяцькі дивляться на часопис, не як на власність адресата, а так собі... як ніби то на своє власне добро.

Праду кажучи, в Хорохорині не знайдеться й 5 свідомих та впливових селян, які б могли внести по-між членів Просвіти згоду – цемент. Прикладом цього хай послужить те, що голову Просвіти вибрали собі хорохоринці не зі свого села, а з другого, за кілька верст, який дуже рідко відвідує нашу Просвіту. Рівнож єв нас такі, як, напр., Ракуцькі, свої ж такі селяне, які вживають усіх заходів для того, щоб розігнати Просвіту.

А до того-ж наш пан-отець Антін Пронський є ворожим до Просвіти.

Мушу ще додати, що Хорохорин є село заможне й велике, бо нараховує до 200 господарств, та не знайдеться ані однієї свідомої та енергійної людини, яка б поставила собі завдання – закласти в Хорохорині кооператив. Старші, що є виховані під твердою рукою царського режиму, не розуміють значіння кооперативу й до всіх громадських справ ставляться критично, а молодших нема кому захопити до культурно-освітньої праці.

До Просвіти мало хто заглядає. Зате в свято або в неділю, чи й так у будень з якої-небудь okazji, вся молодь преться до шинків (яких до речі в Хорохорині є аж 2 плюс десять жидівських хат), щоб трохи “похмилитись” і там допиваються іноді до білих чортиків та влаштовують на селі ріжні бешкети.

Щоб “похмилитись”, молоді парубки вживають ріжних засобів. Один у батька стягне пара пудів пшениці, а інший навіть у сусіди, тай несуть до шинку.

Ось таке-то наше село Хорохорин і така в ньому панує безпросвітня темрява та бруд.

Шановні Хорохоринці! Пишу не для того, щоб вас опаганити перед іншими, а для того, щоб показати вам ваші хиби та щоб ви зрозуміли їх і поправились нарешті, беручи приклад з сусідніх сел, як Береськ, Торчин та ин.

Я певний, що ви направитесь на правдиву стежку й зрозумієте нарешті слова Б. Грінченка, що тільки праця єдина з недолі нас вирве. Ну-мо до праці, брати!

В. Хорохоринець

Українська Нива (Луцьк, 23 Листопад 1928) 3.

НАША ФІЛІЯ ПРОСВІТИ

м. Локачі, Горохівського пов.

Що то є Просвіта? Культурно-освітня організація більш менш свідомих українських одиниць.

Для якої цілі? Своєю організованою працею та свідомістю допомагати нашим несвідомим селянам дійти до рівня правдивого громадянина своєї нації.

Що повинна робити Просвіта? Улаштовувати курси, відчити, читанки, вистави, боротись з анальфаетизмом, пияцтвом і на кожному кроці бути носієм тих гасел, в імя котрих вона повстала.

А чого повинна Просвіта уникати? Перше: впливів ріжних дурисвітів, які хочуть використовувати Просвіту для власної вигоди. Друге: члени Просвіти мусять бути споріднені, близькі, мусять уявляти одну сімю, що працює в злагоді й пошані один до одного.

А що робити, коли в Просвіті немає ладу; коли замість розвою Просвіта занепадає; коли панує хаос; коли випадково хтось у раді, чи навіть сам голова, не відповідає своєму призначенню; коли ця людина напів анальфает, а до того ще й зіпсована перебуванням замолоду серед чекістів, а пізніше денікінців; коли

завдяки йому свідоміші й старші громадяне відхрещуються від Просвіти й лише глузують з такої поважаної установи? Що тоді робити?

Перед таким приблизно питанням опинилася наша філія Просвіти.

У дійсно, в своєму егоїстичному переконанні, що тільки завдяки йому ще існує Просвіта, наш “голова” без голови дійшов до абсурду.

Не знаючи й не маючи ані крихотки знання, як улаштувати вистави, цілком без підготовки влаштовує він виставу. Нас дивує лише одне, – як бідні аматори не зрозуміли, що йдуть на глум. Вистава пройшла скандально. Багато людей поросходилося з другої дії; а скільки було глуму, свисту?!

Аби врятувати ситуацію, голова купує горілку й нею хоче підбадьорити аматорів. Але даремна річ... не помагає... Відограла дійсно “Право сваволі” (так називалася песа), але це право було сваволею свого ж голови, який пхав до гри непідготовлених аматорів.

Пане Голово! Виставити песу, хоча-б і аматорськими силами, це не латку пришити до старих чобіт, тут треба мати хоч яке-небудь поняття про наше мистецтво, але, на жаль, у вас його бракує.

Це про те, як улаштовується вистава, а взагалі що наша філія зробила й що робить? Багато придбала членів? Зробила що-небудь для культурно-освітньої праці? Старалася про українізацію церкви, заснування кооператива? Відсвяткувала хоч одне національне свято? Заснувала курси для неписьменних?

Ні й ні! Зберуться собі ввечері, посадовлять хлопці на коліна дівчат, пожартують та й розійдуться. От і вся культурна праця!

А голові приємно бути головою, деж пак, такий молодий, а вже голова. А що роїться в тій голові? Може, колись виявиться. Але далі так провадити справу неможливо.

Найвищий час нашій філії переорганізуватися, підібрати відповідніших членів ради, запросити до праці старших осіб і стати дійсно філією Просвіти.

Такій ситуації сприяло й те, що повітова Просвіта й до цього часу не цікавиться внутрішнім життям своїх філій, не підраховує не тільки кількості, але й якості своїх дійсних працівників. А на це слід-би давно повітовій Просвіті звернути свою увагу.

А. Сміливий

Українська Нива (Луцьк, 1 Грудень 1928) 3.

м. ЛОКАЧІ

До “Укр. Ниви” пишуць:

Нарешті в нашій філії Просвіти запанував лад та спокій. Зрозуміли всі члени, що без обєднання, без допомоги свідоміших і старших громадян трудно буде налагодити культурно-освітню працю; зрозуміли це й на загальних зборах 4. XI ц. р. переобрали раду. Головою обрали п. Андрія Рогового, заступником голови – Леона Третевича, скарбником – М. Замкевича й секретарем – В. Клітинського.

Провід філії взяли в свої руки активніші громадяне, які своєю працею допоможуть стати філії на правдивий шлях та зроблять її зразковою на цілий повіт. Нова рада вживає заходів, аби влаштувати при філії курси для неписьменних. Організовує при філії співочий гурток і власну струнну оркестру. З ініціативи нового голови вживаються заходи й подано прохання до гмінної ради в справі визначення в бюджеті на 1929 р. сум на культурно-освітні установи всієї гміни. Його ж заходами влаштовано виставу м. Порицьку, Володимирського повіту, після якої спільно обидві філії Просвіт обговорили справи культурно-освітньої діяльності.

Готують до вистави Різдвяними святами: “Хмара”, “Назар Стодоля” та “Ой, не ходи, Грицю”. Зникло зневірення, припинилися сварки, й члени Просвіти розпочали наново інтенсивну працю. Щастя Вам Боже!.

Просвітянин

Українська Нива (Луцьк, 16 Грудень 1928) 5.

с. Хворостів, Володимирського повіту

До “Укр. Ниви” пишуць:

Споконвічна темрява, мов якесь Каїнове тавро, лежить над нашим селом Хворостовим.

Хворостів знаходиться недалеко від Володимира – центру повіту, а через те, здавалося-б, Хворостів мусить бути культурним селом. Однак не так воно є. Місто Володимир має навіть негативний вплив на наше село.

Молодь починає вже вдягатись “по панському”, старається вифрантитись і зовсім не звертає уваги на свій духовий розвиток.

Минулого року заснували ми філію Просвіти. Скільки то було труднощів та праці з боку свідоміших одиниць, поки відкрили читальню, про те годі писати. Але коли відкрили, то зустрілись зі ще більшими труднощами. До президії Просвіти попали люде морально звихнені, які самі опоганюють Просвіту та й іншим дають до цього приклад.

Вони не мають ані авторитету в селі, ані пошани, ані навіть... розуму. Бо-ж подумайте тільки! Секретар Просвіти Панас Ужвій минулого року так напився на весіллі в одного селянина, що його непритомного

мусіли нести до дому. А на другому весіллі в Гриця Васейка разом зі своїм братом счинили бешкет і побили до неприємності одного з запрошених гостей Карпа Багнюка.

Таким чином, замість того, щоб дати добрий приклад для інших, він тільки сіє згіршення.

Про хворостівську молодь уже й згадувати нема чого, бо вона знає тільки музики та піятику.

За Просвіту чи школу їм не згадуй, – це панські витребеньки, їм нема чого туди ходити.

І сумно дивитись, як школа й Просвіта стоять в той час, як на вечерницях аж кишить од молоді, де в присутності малолітніх дітей провадять розмови такого змісту, що аж писати соромно.

Усе там на вечерницях ви можете побачити: і горілку, й пані спухлі від перепою обличчя, й брудну московську лайку, й бійку одного з другим. Усе, все..., тільки не побачите там ані часопису, ані книжки й не почуєте про те жадної розмови.

І хто тільки не ходить на ці вечерниці, – і старе, й мале, і перший господар, і останній жебрак. Усіх зрівняв непереможний звір піяцтва й розпусти. Молоді дівчата не соромлячись пють горілку, обіймаються, цілуються, забувають і совіть, і злидні, й добрі почуття, й те страшне завтра, що несе розчарування.

Не раз дивився на це все й замислився: чи це люде таке виробляють, чи тільки звірі в людській шкірі?

І не раз уже говорив селянам наш пан-отець Квятковський, щоб покаялися, не раз гарячими повними батьківського чуття словами промовляв він до їхньої совісти...

Але все надаремно...

Не можуть і не хочуть вони зрозуміти добрих слів зичливих до них людей, а іноді ще й кепкують над ними.

Селяне, схаменіться! Подумайте тільки, до чого ви нарешті дійдете, коли й надалі будете провадити таке життя?

Подумайте, скільки, куди й на що ви тратите силу силенну тяжко запрацьованого гроша й життєвої енергії?

Чи не краще було-б це все віддати на культурно-освітні цілі?

Зрозумійте-ж нарешті й прокиньтесь з того сну байдужности, яким спали й спите!

Панас Білик

Українська Нива (Луцьк, 1 Грудень 1928) 3.

ОСМИЛОВИЧІ, ВОЛОДИМИРСЬКОГО ПОВ.

Читаючи газети, я ні разу не натрапив вичитати щось подібне до того, що робиться в наших Осмиловичах.

Село наше, що розкинулося на кільканадцять кв. кілометрів від Бурятч аж до Мовникова вздовж і від Кречова до Старої Лішні поперек, є дуже велике. І селяне наші не дуже вже бідненькі, бо майже три чвертини з них володіють землею не менш, як по 10-30 десятин.

Так. Багате матеріально наше село. Але зате духовний розвиток його стоїть на дуже низькому ступні.

До свідоміших наших селян належать такі: Ілля Войтович, Антін Войтович, Олекса та Кіндрат Харуки, а про решту й говорити нема чого.

Скільки вже писалося в часописах про нашу молодь, як то вона поводить на вечерницях і ріжних музиках, то й перелічити годі. А тому й я не буду повторювати того, що вже писали інші.

Оце рік минає, як заснували ми філію Просвіти. Вписалося 27 членів. Внесли внески дуже охоче. Спочатку, як бджоли, почали працювати наші просвітяне на культурному полі. Розучили песу Шевченка “Назар Стодоля” й виставили її; навіть добрий прибуток мали. Але замість того, щоб гроші ці вжити на якісь корисні цілі, наші просвітяне купили собі грамофона (ще й винні залишилися за нього).

Настали Різдвяні свята. Пішли наші просвітяне по хатах з грамофоном (не вірите? Йй Богу, що так!) і зібрали майже стільки, скільки коштував грамофон. З цих грошей заплатили борг, а решту пропили, справляючи якогось “Бакуса”. Напившись нарobili в селі бешкету, а потім самі-ж побили грамофонові плити.

Коли-ж старші почали на них гримати, що так не мусять робити просвітяне, то вони заявили, що не можуть жити в такому селі, де їм перешкоджають в “культурній” праці, й почали збиратися в подорож до Аргентини: голова Просвіти, його заступник, писар і скарбник.

Не знаю, чи вони дійсно збирались туди виїздити, чи тільки так собі лякали нас, але досить того, що хоча минув уже рік, але вони ще й досі не виїхали та, на мою думку, й не збираються туди виїздити.

Коли-ж хтось зі свідоміших наших селян задав їм чосу за це в пресі, то вони дуже обурились, мовляв, як так можна зневажати їхню честь?! Щоб виправдати свій вчинок, взяли й написали “спростовання” такого змісту:

“Помаленьку культурно-освітня праця в нас іде. Зле тільки, що шкодить нам Олекса Харук з братом. От тепер очернив нас хтось у пресі, що ніби то ми, просвітяне, купили грамофона та на Різдвяні свята пішли з ним по селі колядувати, а зароблені гроші пропили. То знов, що рада читальні хотіла виїхати до Аргентини. Усе це є неправда”. Ще й підписали: Степан Савчук.

Дійсно, дійшли вже до кульмінаційної точки брехні.

Бо, по-перше, цей самий Степан Савчук є ще малолітній хлопець і до того-ж неграмотний, а по-друге, Олекса Харук, не тільки не шкодить Просвіті, а навпаки, намагається всіма силами допомогти її розвиткові.

Ці писаки самі себе вихваляють у газеті за “працю”, а в той-же час ідуть до Юхима (сільського музиканта) на музики й забувають там зовсім за Просвіту. А часом, то й в Просвіті заводять музики. Зійдуться свої дівчата та ще такі-ж самі “просвітяне” зі Старої Лішні, накрутять грамофона й танцюють та гуляють, аж гуде.

Ось такі то наші майбутні громадяне “цвіт” нашого села Осмиловичі.

А старші?

Мабуть теж не кращі за них, бо, замість цікавитися громадськими справами, тільки кості гріють на печі. Ось, наприклад, послухайте таку історію.

Немає в нашому селі школи, а діти ходять на науку за 2 кілометри до сусіднього села Старої Лішні.

Не раз зимою хуга, не одне змерзне. А батьки не стараються про те, щоб відкрити в своєму селі школу.

А для неї, правду кажучи, й будинок відповідний є.

Стоїть посередині села громадський шпихлір, в який перед війною зсипали збіжжя, а тепер він порожній. Уже кілька разів підіймали питання свідоміші одиниці про те, щою цей шпихлір перебудувати на школу, але все даремно.

Не розуміють старі значіння школи й не хочуть пожертвувати на відбудову її пару злотих, тоді як на горілку витрачають по кільканадцять злотих на тиждень.

Так, як і молодь, не цікавляться вони ані газетами, ані книжками, за винятком одиниць.

Схаменіться, селяне! Не думайте, що я кидаю вам в очі ці гіркі слова правди для того, щоб вас очернити. Навпаки, я маю надію, що ви, прочитавши це, станете на правдиву стежку й почнете працювати для громадського та власного добра на громадській ниві.

Щастя вам, Боже!

Ц-й

Українська Нива (Луцьк, 16 Грудень 1928) 4.

ПРО ЖИТТЯ ПРОСВІТИ

До “Укр. Ниви” пишуть:

Село Буяни, Луцького повіту роскинулося хуторами. Його можна було-б назвати й культурним та передовим, бо є в ньому й філія Просвіти, й аматорський гурток, що дає вистави й навіть такі (закордонні), як “Клюб суфражисок”. Але одна біда: культурно-освітні провідники в цьому селі темні.

Гадаєте, брешу? Ну, то послухайте.

Перший день Великодня. Погода, як на щастя, видалася дуже гарна. Над вечір, по старому звичаю, в церкві правиться вечірня, на яку посходилося й позіздилося багато люду: і старих, і малих. Вечірня правиться й хор співає по українському. Після вечірні багато селян, як то звичайно буває, залишилося біля церкви побалакати по душам про різні справи. Один лише голова філії Просвіти – Степан Приступа не приймає участі в розмовах (схотілося, бач, йому відрізнитися від своїх односельчан), а їздить на ровері навколо церкви. Мабуть, уявив собі цей “розумний голова”, що він десь біля корчми, а не біля храму Божого.

Старші люде, побачивши це, хитали головами та один одного здивовано запитували: “А що далі буде?”. А де-які голосно заявляли свій протест проти таких вибриків голови “без голови”. І довелося послати церковного старосту до п.-отця, з наказу котрого вивели голову філії Просвіти за вуха з церковної огради, аби він своєю поведінкою не оскверняв святині та не драгував релігійно настроєних людей.

Так ось, бачите, люде добрі, які бувають голови філії Просвіт”. А по моему, то ец не голови, а лише задні ноги.

Голова Просвіти повинен бути людиною поважною, достойною, що користується повагою всіх громадян, а не неук, вискочка, з котрим абсолютно ніхто не рахується.

Було в нашій філії все добре, поки брало участь в її праці старше покоління. А покинуло працю старше покоління через те, що в філії запанував сельроб. Тепер там позалишилися лише молоді сельробівці.

Бажано було-б зробити загальні збори та обрати на голову Просвіти людину достойну, поважну (а такі в Буянях є), а не таку, як Степан Приступа, бо з таким головою далеко не поїдеш, а скорше згубиш і ту голову, що маєш на плечах.

Присутній
Буяни

Українська Нива (Луцьк, 3 Липень 1929) 4

ПРОСВІТА У ВОЛОДИМИРІ ЗАГРОЖЕНА

Ще 19 серпня новий повт. Староста у Володимирі перевів люстрацію «Просвіти» й наказав забрати до староства все для до й акладнишого перегляду, обіцяючи повернути всі книги за 10 днів. При тому присутнім членам сказано, що хоча в канцелярії т-ва помічено різні непорядки, але їх можна

«збагателізувати», оскільки «Просвіта» піде на «вспулпрацу», бо як ні – то буде заснована нова «Просвіта». Минув місяць – і делегація від ради т-ва зголосилася до староства по акти, але довідалася тільки, що справа буде полагоджена за тиждень. Ще кілька разів упоминався й секретар «Просвіти», але справа все відтягалася. Так минули аж три місяці. Без актів і ділових книг праця в «Просвіті» майже завмерла, обмежуючись аматорськими виставами по селах. Нарешті в листопаді староство почало цілковито спиняти працю т-ва: заборонено у Володимирі свято Котляревського 24. XI з виставою «Наталки Полтавки» відмовлено дозволу на коопративні курси РСУК... хоч вони вже відбулися раз у 1928 р. і пройшли без закидів; заборонено виставу «Пещена дитина» в с. Нискиничач – і все тільки устно, без доручення заборони на письмі.

Тяжкий стан «Просвіти» примусив раду т-ва скликати на 21. XI загальні збори; про це повідомлено староство майже місяць наперед – 24. X, але жадної відповіді не було. Отже на призначений день поприїздили делегати від сільських читалень, зібралися місцеві члени – й не знали, чи починати засідання, чи ні. Вислано до староства делегацію в складі п'ятох представників, у тім числі одного члена ради, одного від ревіз. Комісії і трьох інших, аби вияснити ситуацію. Але староста зажадав від делегації передовсім уповноваження на письмі від «Просвіти», а крім того заявив, що рада не мала навіть права скликати людей, доки не дістала дозволу на збори. На це делегація відповіла, що розпорядок генер. Комісаря Східних Земель з дня 25. V 1919., арт. 7 дає право стутовим товариствам скликати збори, тільки повідомляючи адміністр. Владу в дні зборів, - міжтим як рада повідомила староство місяць скорше, отже не її вина, що й досі не дістала ніякої відповіді. Не зважаючи на те, що серед делегації були дві пані, двох членів з вищою освітою і один загальноповажаний місцевий землевласник – і що на чолі делегації був старший віком, сивий вже член ревіз. комісії, з нею обійшлися в старостві невідповідно. Збори заборонено. При тому староста заявив, що нібито «Просвіта» «провокаційно» уряджує підбурюючі театральні вистави і цим робить «диверсії у публичний спокій». Для прикладу вказав на виставу «За батька», що відбулася у Порицьку 17. XI. Треба зазначити, що це песа історична і на урядження цієї вистави самож староство кілька разів давало дозвіл, а передтим її перецензурував референт староста Радзейовський, котрий це ствердив. Отже виходить, що причина криється, мабуть, деінде. Пригадуються слова старости при його першому візиті у «Просвіті» - або «вспулпраца» або нова «Просвіта». Та як це погодити з аполітичністю «Просвіти»! Адже організації культурній таки не личить бавитися в політику – ані опозиційну, ані проурядову, бо мета «Просвіти» лежить в іншій площині. Сьогодні хтось може вимагати, щоби «Просвіта» йшла з бросвіту» у Володимирі мабуть замкнуть, як це прококував ще два місяці тому ред. Певний з Луцька.

Ч.

Діло (Львів, 18 листопад 1929) 4

СТАРА ЛІШНЯ ВОЛОДИМИРСЬКОГО ПОВІТУ

До «Укр. Ниви» пишуть:

Глухішого й темнішого села, як Стара Лішня на Володимирщині, мабуть не тільки в Володимирському повіті, але й на цілій земній кулі не знайдете.

Селяне не цікавляться культурно-освітніми питаннями, на Просвіту й кооператив дивляться, як на щось зайве, непотрібне для селянина; єдиним бажанням їхнім є задоволення власного шлунку тв наповнення кишені.

Коли знайдеться якась людина, що бажала-б їх хоч трохи усвідомити, то її починають висміювати й підіймають на глум. Минулого року відкрили філію Просвіти, завдяки праці Василя Гриня.

Заснували аматорський гурток і вибрали його-ж режисером, але не пройшло й кілька тижнів, як п. Василь Гринь мусів зректися режисури, завдяки тому тільки, що різні московські головотяпи, яким ходило про те, щоб зайняти Просвіту в свої руки, почали різними способами його тероризувати, погрозували навіть ледве не побиттям, щоб уступив від головування. Гринь зрікся керування аматорським гуртком, а його місце зайняв знаменитий нероб, який своєю діяльністю допровадив аматорський гурток і Просвіту до упадку.

Часом парубки зберуться під помешканням Просвіти, пороблять труби з картону й заводять музику на цілу ніч, а коли хто зі старших закричить за це, то вони ще й ображаються та обурюються, що хтось сміє їх зачпати.

У неділю чи яке-будь свято мало хто з молоді приходять до Просвіти, бо парубки йдуть до дівчат сусідніх сел, а до місцевих дічат приходять парубки з інших сел на музики. Деякі свідоміші одиниці кілька разів підіймали питання, щоб заснувати в себе кооператив, але всі їхні заходи сходили ні нащо. Не знайдеться й 10 членів, щоб підписати основоположну заяву про відкриття кооператива.

Одні відмовляються тим, що не мають грошей на пай; інші кажуть, що не оплатиться вносити пай, а краще купити потрібне в місцевого крамаря; треті – ті просто заявляють, що не вірять в чесність людських рук і через те не хочуть давати грошей на кооператив.

І не диво, що така тут темнота панує, та й не без того, щоб і тутешній пан-отець не приклав своїх рук до поширення цієї темноти.

Я не кажу, що наш пан-отець Зуммер є зовсім поганою людиною. Ні, навпаки. Прийдіть тільки до нього, то всім вас запоможе. Але коли доводиться в церкві служити службу Божу на українській мові, то так зуміє викрутитись, що поки посядуться вірні (звичайно о 10 год.), то він вже “разоблачиться” вспіє.

І коли в березні б. р. голова Просвіти п. Ч. просив його відправити наказну службу Божу й панахиду по Т. Шевченкові на українській мові, то він і не думав одмовлятися, а все обіцяв. Але коли прийшло до діла, то зі служби Божої зробив вінігрет, мішаючи російські вирази з українськими (чи не для того, щоб опаганити українську службу Божу?), а панахиду – то всю відправив на словянській мові.

Знову-ж на Усікновення Голови Івана Хрестителя п.-о. Зуммер з власної руки відправив панахиду по тих, що “за царя і отечество живот свой положили”, згадуючи весь дім Романових, од Олександра II починаючи й кінчаючи “наслідником Алексеем”, не рахуючись, – чи приємно й бажано це слухати парафіянам.

Мабуть, згадав п.-о. Зуммер про ті часи, коли в “батюшки царя” жилося, як у Бога за пазухою! Забув, що той час уже минув і не вернеться... Забув, на чийй землі живе й чийй хліб їсть!

Бо замість усвідомлювати селян, він каже їм з амвону, що Шевченко – це єретик, “анафема” й т. д. Зараз-же в серпні місяці б. р. по проголошенні “Архипастирської відозви” митрополита Діонісія, почали де-які свідоміші селяне на чолі з Герасимом Гринем вияснювати селянам значіння рідного слова в церкві й захохочувати їх підписати на громадському сході заяву про бажання введення в себе українізації церкви. Але голос свідомих селян залишився “голосом воюючого в пустині”, тому що, не отримавши підтримки від односельчан, вони мусли “здатись”.

І служби Божі далі відправляє пан-отець словянською мовою.

Зневірені у своїх попередніх пастирях, як рівнож і в теперішньому, а до того підюджувані різним підозрілим елементом і атеїстами, де-які селяне Старої Лішні подали до Володимирського староства заяву про те, що не бажать мати в себе парафії й домагаються відкрити в Лішні філію, або зовсім скасувати її, землю-ж церковну розпарцелювати (чи не по-між тими самими атеїстами?).

Чим справа скінчиться, ще не вияснено.

Ось яка ще темнота панує по наших селах.

Ц-й

Українська Нива (Луцьк, 15 Листопад 1928) 3.

с. ЛАВРІВ, ЛУЦЬКОГО ПОВІТУ

До “Української Ниви” пишуть:

“Село наше велике, але порядку в ньому нема. Багато парті, котрі не ладять між собою. Така культурна установа, як “Просвіта”, заснула й за останній час не проявляє майже ніякої діяльності. З кооперативом теж було зле. Останні роки самі члени вже втратили було надію, що буде існувати кооператив.

Дивно! У такому українському національно-свідомому селі, як Лаврів, шість приватних склепів роблять добрі інтереси, а український кооператив ледве животіє. 8-го цього березня відбулися Загальні Збори кооперативу, з перебігу яких довідуємося, що зараз кооперативна справа покращала. На тиж-же зборах постановлено відкрити в Лаврові кооперативну молочарню.

На зборах 11/III б. р. вибрали й управу. Але поки управа надумалася працювати, приватники й тут випередили та відкрили вже на селі молочарню. Як далі буде з кооперативною молочарнею, покаже майбутнє.

Українська Нива (Луцьк, 15 Квітень 1931) 3.

СВЯТО ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В ВОЛОДИМИРІ

8 квітня в залі Замочку відбувся вечір імени Шевченка, улаштований місцевою “Просвітою”.

Заля була вквітчана національними жовто-блакитними прапорами, а на найпочеснішому місці було вмищено портрет нашого Батька Тараса. Вечір розпочався співом “Заповіту”. Добр. Комаревич виголосив докладний реферат про життя й діяльність поета, потім почалися співи й деклямація творів ювілянта. Програма дня був улажений дуже вдачно й будучи чудово виконаний, зробив гарне вражіння на присутніх, якими була цілком наповнена заля.

Наш Голос (Луцьк, 1 Травень 1921) 3.

ЛЕКЦІЇ І ВЕЧІРКА В ЛУЦЬКУ

Культурно-освітня секція секція Т-ва “Просвіта” в Луцьку продовжує своє добре розпочате діло. Луцьке громадянство вже привикло до того, що після Служби Божої в церкві відбувається в Т-ві “Просвіта” лекція, а число так збільшується, що саля Т-ва ледве їх вміщує. В ту неділю (27. XI) прочитав чергову лекцію проф. Колиблянський на тему: “Вершина сучасної української поетичної творчості в “Золотому гомоні” Павла Тичини”. Дуже гарне зложеної реферат, переплетений уривками з творів Тичини й закінчений прегарно прочитаними кількома віршами Тичини, захопив слухачів.

Перед відчитом дуже гарно продеклямувала вірш Тичини “Скорботна мати” п-на Місевич.

Після відчиту голова Т-ва згадав про ювілей письменниці Ольги Кобилянської і відчитав зміст привітної телеграми, яку від імені Т-ва й луцького громадянства надіслано шановній ювілянтці.

Вечером відбулась в салі Т-ва “Просвіта” вечірка Драматичної секції. Влаштовано було виставу, “Заручини по смерті”, яка пройшла з добрим успіхом, а після вистави були танці. Саля була переповнена. Не було тільки, як звичайної, нікого з Луцької української сметанки.

Дня 4 грудня 1927 року о пів до 1-ої год. дня в салі Т-ва “Просвіта” в Луцьку відбудеться лекція п. О. Ковалевського на тему “На переломі”, Український національно-громадянський рух в 1905-1917 році.

Тези: 1) Значіння першої російської революції для української справи; 2) Державна Дума й українська справа; 3) Російське громадянство й українська справа; 4) Українці, українофіли й народні маси; 5) Значіння української молоді, як політично-українського чинника; 6) Розвиток української культури; 7) Український громадсько-національний рух на передодні війни.

Вхід безплатний.

Українська Громада (Луцьк, 4 Грудень 1927) 5.

ЧИТАЛЬНЯ “ПРОСВІТИ” (с. Колодяжне на Ковельщині)

Місцева читальня “Просвіти”, зложена в минулім році студентом Ю. Косачем, розвинула широку діяльність і далі не перестає працювати на освітньо-національній ниві. Дяка за це в першу чергу невтомному робітникові просвітянинові М. Пахольчукові і багатьом иншим. Шість вистав, з-поміж них найкраща “Ой не ходи Грицю...” не тільки в своїому, але й по чужій селах, свято відкриття читальні, згуртування й об’єднання всеї молоді й зацікавлення старших, придбання власної домівки, влаштування її, бібліотека зложена з творів наших письменників і книжок, що служать до підйому національного духа, забави-вечірки – все це робить честь молодим просвітянам. Сміло можна сказати що читальня в Колодяжнім – це одна з перших у повіті, а що найголовніше – одна з тих, не багатьох, які твердо ставлять опір руїницьким ідеям Сельроба і є вірні українські національній справі. І надаремні зусилля місцевих руїників підкопати, знищити роботу свідомих одниць і захопити в свої лапи чинник суспільної праці, бо є надія, що члени читальні завсіди дадуть їм належну відповідь, яку давали досі. Одним з відрадних явищ є між иншим те, що просвітяне, ходячи з колядою на освітні цілі, зуміли зацікавити громадян і зібрали на культурні цілі понад 100 зол., не дивлячись на негоду. – Працюйте й далі, а Ваша праця не пропаде марно.

С. Колодяжанець

Українська Громада (Луцьк, 22 Січень 1928)

С. КРЕЧІВ НА ВОЛОДИМИРЩИНІ

Просвіта в с. Кречові починає все більш і більш виявляти життя. Ніби від довгого сну пробудилося село. Бо-ж ніхто не чув і не бачив того в Кречові, який звик тільки до п’янства та розпусти. Тепер кречівська молодь дружньо запротестувала проти такого життя й потягнулася до світу, до культури. Але ще й досі чуються дикі вигуки старих п’яниць, що, мовляв, це не виставу роблять, а туман на людей наводять та ще й гроші беруть і таке инше.

На 2-е й 5-е листопада Кречівська Просвіта запросила Олександра Цинкалівського, щоб він відчитав у них лекції з української дітератури, а зокрема, про Тараса Шевченка.

Лекції відбулися при великій кількості людей, переважно дівчат і хлопців; старших якось не було видно, хоч голова Просвіти Галактіон Сидорчук, свідомо й енергійна людина, широко оголосив про виклад. Велике вражіння зробила на слухачів лекція про Т. Г. Шевченка й читання його творів.

З того дня кречівці постановили що-суботи збиратися до Просвіти й читати твори українських письменників.

Після лекції присутні просили О. Цинкалівського ще приїхати до Кречова й відчитати лекцію про кооперацію.

Просвітянин

Українська Нива (Луцьк, 23 Листопад 1928) 3.

ПРОСВІТЯНСЬКІ КУРСИ

Рада Луцької Повітової ПРосвіти від 10 до 15 грудня включно влаштовує для своїх філій в Луцьку (Ягайлонська, 93) перші просвітянські курси.

Викладатимуться такі предмети: основи просвітянської праці, діловодство Просвіти, хор та його організація, аматорські селянські гуртки, спорт та його значіння.

Опріч цих сталих предметів, які викладатиметься щодня, буде зачитано такі лекції: історія українського громадського руху, рідна мова, гмінне та повітове самоврядування, українська кооперація, бібліотекознавство, український церковний рух.

Мета курсів – підготувати кадр сільських просвітянських інструкторів. Оплата за курс – три злотих. Про харчі й помешкання слухачі повинні подбати самі. Зголошення приймає канцелярія Просвіти. Вказівки щодо курсів дає дир. Олекс. Ковалевський (українбанк, 9-15 год. щодня).

Українська Нива (Луцьк, 1 Грудень 1928) 1.

НАСТУП НА ПРОСВІТУ

Сельробівські “маладці” йдуть слідом за московськими окупантами

У минулому числі “Української Ниви” ми подали витяг з окупанської преси про лекцію Д. Донцова в Луцьку.

Тепер хай наші читачі порівняють те большевицьке повідомлення з нижчеподаним, що беремо його з “Поступу” – напівграмотної свистюльки, яку сельроби роздають безплатно по селах:

“Щоб оправдати своє існування (мову, стиль і правопис залишаємо без жадних змін. – прим. ред. “Укр. Ниви”), й виказатися перед майбутніми заг. зборами, що рада Луцької повіт. Просвіти “проявила діяльність” і на культ.-освітньому полі, оголошено, що кожної неділі, відбуватимуться в Просвіті публичні лекції.

Поминаючи вже те, що далекосяглі пляни ради вже заломлюються, приходиться нам зауважити” певну лінію” у доборі прелегентів і мем виголошуваних лекцій.

Між іншими квіточками, мали ми нагоду слухати агента модного зараз фашизму, ідеолога “нової України” п. Дмитра Донцова.

В обемистих рефератах на теми: “Маса і провід” і “Кріза демократизму” – намагався він переконати своїх однодумців (“еліту” півн.-зах. українських земель), що вони до нічого не здібні, що “еліти” (в зрозумінню п. Донцова) в нас зовсім немає, що її треба щойно виховати, на взірець італійського фашизму.

Лекції п. Донцова може пройшли б без ніякого відгомону, як щоб не пригода із гнилим яйцями. Хтось із слухачів селян, якому набрадли крутіства п. Донцова, зареагував кажучи: “брешете пане!”

На “малокультурного мужика” накинулася еліта з перших рядів, у відповідь нащо, селянські голоси піддержали товариша і гукнули сильніше: “Брешете, брешете! Геть із фашизмом!”

Такої зневаги не міг вже стерпіти і сам пан директор Українбанку Олександр Ковалевський та приказав появившійся поліції: “Випровадити їх”.

До десятка селян випровадити із салі, перевели в них особисту ревізію, найшли гнилі яйця, 3-х арештували і забрали на поліцію. А там, кажуть, “переконували” їх чи п. Донцов говорить правду, чи справді бреше”.

Підписано Присутній – виходить, що правда. Тільки хто бреше: сельробівці чи комуністи?

Українська Нива (Луцьк, 21 Лютий 1930) 2.

З ПРАЦІ АМАТОРСЬКОГО ГУРТКА

Кремянець

27. XI б. р. заходами аматорського гуртка, що існує при Т-ві “Просвіта”, було поставлено “Зімовий вечір” М. Старицького. Не дивлячись на те, що п’еса хоч побутова, але досить складна, відіграно її не тільки бездоганно під оглядом мистецьких вимог, яківсе муситься ставити до кожної річі, коли мається певне мистецько-виховуюче значіння театру на увазі а справа не забути, глибоко зворушуюче вражіння на аудиторію. Монольог Яська Довбні, який жертвою суспільно-політичних суперечностей, на салі викликав сльози, що без сумніву свідчило про те, що артист найшов своєю грою шлях до людського серця і вмів викликати з глибин людських душ шляхотні почування, які зачіпають до боротьби за кращі вселюдські змагання та ідеали.

Режисер Т-ва “Просвіта” п. Березовський Григорій, який цю ролю виконував, був вповні на висоті досить складного амплуа і показав себе справжнім артистом. Теж саме треба сказати й про гру дружини Яська п. Березовську, яка в грі вповні дорівнювала своему партнерові. Не можна оминати мовчанкою також і того факту, що всі аматори вели свої ролі дуже гладко й під цим оглядом творили цілковито зіграний ансамбль, що знову-ж треба поставити в заслугу режисерові. За весь час гри не було ні рузів, ні павз у розмовах артистів, ні будь-яких інших дефектів, які ю свідчили про неухвалне відношення до постановки п’еси. А старий дід, ролю якого виконував п. Яловський вповні построїв свою гру до загального тону й настрою п’еси. П. Яловський без сумніву має сценічний хист і при накладі праці хочеться вірити, що в нього може виробиться щось більше ніж звичайний аматор. Побажаємо йому праці над собою.

Не будемо довше спинюватися над характеристикою других жієвих осіб – без сумніву, буди й певні хиби, без котрих особливо початкуючим аматорам, без всякої попередньої підготовки годі обійтись, але загальне вражіння у всіх присутніх на виставі було добре. Однодушно стверджено, що два останні спектаклі організовані “Просвітою”, є першими культурними виставами, на які “Просвіта” спромоглась за весь час свого існування.

Признанням за гру аматорам і пп. Березовським було рясні й незмовкаючі оплески переповненої по береги салі. Побажаємо нашому гурткові і його режисерові успішної праці на цій так дуже важкій ділянці

культурно-освітньої роботи. Тільки треба більше праці, витривалості й дисципліни та розуміння аматорами, що театр, поставлений на відповідну мистецьку височінь, є дуже важкою ділянкою культурно-освітньої діяльності.

Вистава пройшла з добрим успіхом і матеріальним. Чистого прибутку виручено 380 зол.

Просвітянин

Українська Громада (Луцьк, 11 Грудень 1927) 5.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ РУХ

Діяльність філії Луцької Повітової “Просвіти” виявляється головним чином у виставах, обходах національних свят, загальних зборах, у тому, що селяне на місцях можуть виконати власними силами. Найбільше всього мають замиловання наші просвітяне до вистав. В квітні відбулися українські вистави по селах: Рудка Козинська (16. IV), Сильно (16. IV), Мощаниця (16. IV), Підгайці (16. IV), Шклінь (16. IV), Богушівка (16. IV), Котів (16. IV), Клепачів (16. IV), Ратнів (16. IV), Зубільно (16. IV), Уляники (16. IV), Олика (16, 22. IV), Пальче (16. IV), Лагодівка (16. IV), Пілганів (16, 17. IV), Юзефини (16. IV), Торчин (16, 17. IV), Рожище (18, 22. IV), Гать (16. IV), Ромашківка (22. IV), Полонка (15. IV), Бискупичі (16. IV), Лаврів (15, 16, 17. IV), Жидичин (18. IV).

Тарасове свято обходили такі філії: Рожище, Олика, Тростянець, а Загальні Збори відбули: Чаруків, Садів, Рудка Козинська, Шклінь, Зубільно, Полонка, Гнідава.

Українська Громада (Луцьк, 27 Травень 1928) 3.

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР ПРИ ЛУЦЬКІЙ ПРОСВІТІ

У Луцьку в неділю 28 цього жовтня вдень у міському театрі Український Театр при Луцькій Просвіті виставив пєсу С. Білої “Безробітні”. На загал пєса пройшла добре.

У виставі брали участь артисти: п. п. М. Орлова, М. Орел, Ю. Шафарчук, Д. Степняк, О. Бахів та аматори: п. Ковалинська і п. Кукса.

Підчас вистави було оголошено, що театр Просвіти буде влаштовувати такі вистави щонеділі. Щиро вітаємо таку постанову Просвіти й надіємося, що українське громадянство буде численно відвідувати свій рідний театр.

Нам відомо, що в майбутньому театр дасть цілу низку вистав, як історично-побутового українського, так і салонного європейського репертуару.

Глядач

Українська Нива (Луцьк, 1 Листопад 1928) 3.

ШКЛИНСЬКА ПРОСВІТА

Шановний пане-редакторе нашого українського часопису! Прошу помістити цей допис про нашу культурно-освітню працю.

У нашому селі є філія, котра існує вже 2 роки. Спочатку молодь горнулася до культурно-освітньої праці, але з часом повстали перешкоди: один оженився, другий до Аргентини поїхав. А чого поїхав? Біда погнала. Але, не дивлячись на ці перешкоди, праця не стала.

Ті, що залишилися, роблять добре діло й далі. 14. X виставлено було “Хмару”, котра пройшла гарно. Глядачі вітали аматорів гучними оплесками. І справді, як для нас, аматори грали чудово. Андрія грав О. Каліщук, Настуню – Х. Гаць, Семена – Прокоп Гаць, слідчого – В. Мутик, Халамейзера – А. Синиця, Вівдю – А. Тивонюк, Горпину – Твердяк, Малашку – А. Козачук, Кулину – К. Шеремет, Кузьму та Грицька – В. Кешман.

Щиро вітаємо працю наших аматорів. Бажаємо їм успіху й надалі.

З пошаною глядач.

Яким Герасименко

Українська Нива (Луцьк, 8 Листопад 1928) 3.

ОХОТА ТА ДОБРА ВОЛЯ ВСЕ ЗМОЖУТЬ

Село Мовників на Володимирщині

До “Укр. Ниви” пишу:

Ще два роки тому село Мовників належало до найглухіших закутків Володимирського повіту. Ні школи, ні Просвіти, ні кооперативу тут не було. Росли діти, мов той бурян серед поля, побіраючи науку й життєвий досвід лише на вечерицях. Так тяглося від року 1914 аж до 1926.

Однаке, завдяки невтомній праці фельдшера пана Семена Воробія, селяне Мовникова починають уже 1926 року прокидатися зі сну.

Заохочені п. Воробієм мовниківівці заклали в себе кооператив “Згода”, а коли побачили добрі наслідки, відчинили в березні б. р. Просвіту.

Вписалося в члени до 50 душ – переважно молодь.

Зараз-же по відчиненні Просвіти було засновано аматорський гурток, керовником якого обрано п. Семена Воробія, та хор під орудою п. Гриця Пушкарука. Для початку взялися виставити драму М. Кропивницького “Дай серцеві волю, заведе в неволю”.

Трудно собі уявити, скільки то треба було потратити енергії й часу на проби, які, не зважаючи на гризню, тяглися часом до 3 год. ночі, щоб підготувати аматорів як належить до виступу.

І чого тільки охота й добра воля не зможуть! Через місяць аматорів було як слід приготовлено й виставу, на бажання публіки, грали аж 2 рази.

Прибутку було 130 зл.

Заохочені добрим успіхом мовниківці виставили в червні ще “Невольника”, як у своєму селі, так і в інших.

Зо всіх вистав дістали чистого прибутку понад 400 зл.

За ці гроші придбали власні декорації, костюми, завісу, гарну бібліотеку (до 70 примірників) та інші необхідні речі.

А тепер готуються виставити “Хмару” – Суходольського.

Слід зазначити, що молоді аматори дуже здібні, свої ролі вчать з охотою й грають їх з захопленням, а тому користаються повагою серед публіки.

Бачучи добрі наслідки праці Просвіти та кооперативу, мовниківці задумали відчинити в себе ще й школу.

Відремонтували старий громадський будинок і звернулися до шкільного інспектора за дозволом, якого в скорому часі й отримали.

Тепер мовниківці збираються будуватв свій власний “Народній Дім”. Щастя вас, Боже!

П. Воробій

Українська Нива (Луцьк, 8 Листопад 1928) 3.

УДК 94 (477) “19”

Мирослава Філіпович

Політичні умови діяльності громадських організацій на Волині 1918-1939 рр.

В даній роботі аналізується суспільно-політична ситуація Польщі у міжвоєнний період ХХ століття, яка впливала на розвиток та становлення громадських організацій як у цілій тогочасній країні так і на Волині, зокрема. Особлива увага звертається на зміни в політиці держави.

Ключові слова: влада, політика, громадські організації, Польща, Волинь, національні меншини, криза.

M.Filipovich. Political conditions of NGO activity in Volyn in 1918-1939. This paper analyzes the socio-political situation of Poland in the interwar period of the twentieth century, which influenced the development and formation of civil society organizations both in the whole of the present-day Ukraine and in Volyn, in particular. Particular attention is drawn to changes in state policy.

Key words: government, politics, public organizations, Poland, Volyn, national minorities, crisis.

Постановка наукової проблеми та її значення. На тлі докорінних змін, які проходять у всіх сферах та галузях суспільного життя український громадський сектор також потребує конструктивних перетворень. Зважаючи на це в нагоді може стати досвід відновлення та становлення громадських організацій, які діяли в період між двома світовими війнами на території Волині.

Особливого значення у створенні національної моделі існування громадського сектору набуває вивчення історико-правової спадщини – яка унаочнює як досягнення, так і помилки, що було припущено в минулому, а також не потребує адаптації на ментальному рівні.

За цих умов тема, має не лише науково-пізнавальний характер, але й важливе практичне значення. Досвід громадської діяльності, проведених у Волинському регіоні у 20-30-х роках ХХ ст., може використовуватися як методична основа формування сучасних програм державного та регіонального рівнів.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Дослідження суспільно-політичних аспектів розвитку Західної України в цілому та Волині зокрема, набули свого відображення у працях вітчизняних: Виткалова С., Гаврилюка О., Давидюк Р., Добровичинської В., Зуляка І., Кучерепи М., Марківської Л., Найдю Р., Пономаренко С., Раєвич Т., Савчук Б., Філіпович М. та ін. [1–12]. Не зважаючи на значну кількість робіт, обмаль саме історико-правових досліджень. Все зазначене